

شمه‌ای از پیشینه باستانشناسی ایران

و

اقدامات انجام شده

در

پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی

«۴»

از
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات
پرتال جامع علوم انسانی

غلامرضا معصومی

(فوق لیسانس در باستانشناسی)

تأسیس کتابخانه ملی ایران

هنگامیکه شادروان علی‌قلی میرزا اعتضادالسلطنه وزیر معارف و اوقاف بود (۱۲۸۰ هجری قمری) مقارن با ۱۲۳۹ خورشیدی (۲۴۱۹ شاهنشاهی) در عمارت دارالفنون مقداری کتاب را در چند قفسه چوبی جا داده بودند و کتابخانه کوچکی بوجود آمده بود که مردم برای مطالعه به آنجا میرفتند. در سال ۱۳۱۶ هجری قمری مقارن با سال ۱۲۷۵ خورشیدی (۲۴۵۵ شاهنشاهی) به هنگام وزارت شادروان میرزا محمودخان علاءالملک این دو کتابخانه کوچک را در يك سالن بزرگتر توأم کردند و يك کتابخانه بزرگتر با کتابهای بیشتری بوجود آوردند، این کتابخانه را «کتابخانه دارالفنون» نامیدند.

چهار سال بعد یعنی در سال ۲۴۶۷ شاهنشاهی تعداد کتابهای «کتابخانه دارالفنون» افزایش یافت و بنابستور وزیر معارف و اوقاف وقت آن را «کتابخانه معارف» نامیدند.

از سال ۱۳۵۳ هجری قمری مقارن سال ۱۳۱۳ خورشیدی (۲۴۹۳ شاهنشاهی) کتابخانه معارف را بنام «کتابخانه عمومی معارف» نام‌گذاری کردند و آئین نامه‌ای در ۲۳ ماده و ۴ تبصره برای کتابخانه تدوین کرده و تصویب نمودند. در این هنگام کتابخانه عمومی معارف فقط در ۲ اطاق بزرگ طبقه زیرین ساختمان دارالفنون قرار داشت و شادروان دکتر مهدی بیانی^{۳۳} از طرف

۳۳- شادروان دکتر مهدی بیانی اصلاً از یکی از خاندانهای علم و دانش فراهان بود و در سال ۱۲۸۵ خورشیدی در شهرستان همدان متولد گردید. پس از فوت پدرش با خانواده خویش به تهران آمد و در سال ۱۳۱۲ خورشیدی موفق به اخذ درجه دکتری در زبان و ادبیات فارسی گردید و باشغل کتابداری در دانشسرای عالی و دانشکده ادبیات تهران شروع به کار کرد. در سال ۱۳۱۳

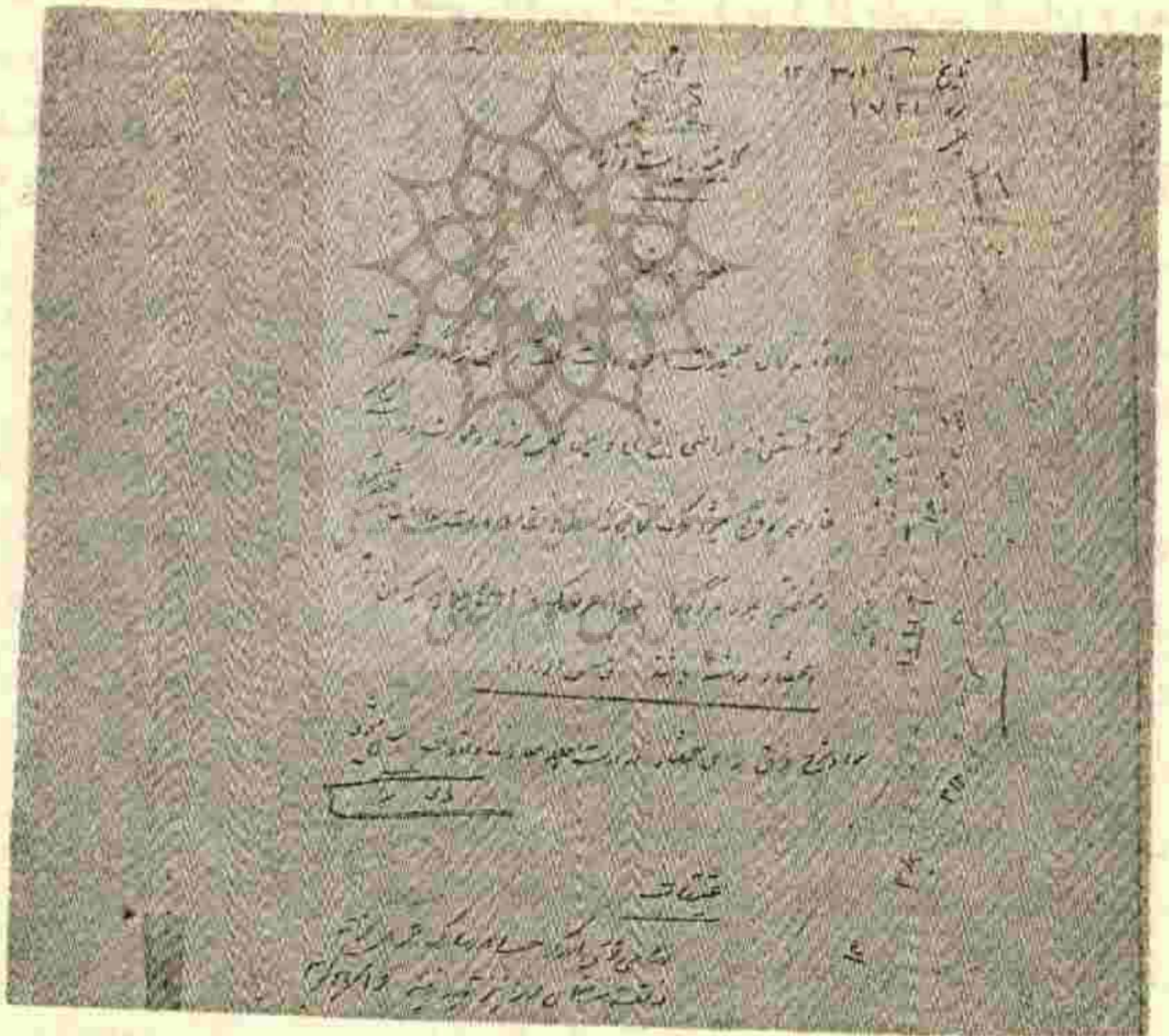
وزیر فرهنگ وقت به ریاست این کتابخانه انتخاب شده بود . کتابخانه عمومی شهر تهران یا کتابخانه عمومی معارف در سال ۱۳۱۵ خورشیدی فقط ۱۴ هزار جلد کتاب چاپی و سیصد نسخه کتاب خطی داشت . البته این محل نه جای مناسب برای کتابخانه بود و نه میشد آنجا را واقعاً بنام کتابخانه عمومی معارف نامید . چون کتابهای موجود برای مراجعین و مطالعه کنندگان کافی نبود وزارت فرهنگ (اوقاف و معارف) در صدد بود که کتابخانه بزرگتری با کتابهای بیشتر تأسیس کند که با احتیاجات مراجعین وفق بدهد .^{۲۴}

خورشیدی ضمن تدریس در دانشکده ادبیات تهران از طرف وزیر فرهنگ وقت به سمت مدیر کتابخانه عمومی معارف منصوب گردید . در سال ۱۳۱۶ خورشیدی با کوشش زیاد اولین کتابخانه ملی وابسته به وزارت فرهنگ سابق را بنیان نهاد و خود عهده دار ریاست آن گردید . شادروان دکتر مهدی بیانی ضمن تدریس در دانشکده ادبیات تهران در کتابخانه ملی نیز خدمت می کرد به همت او کتابخانه ملی سروسامانی گرفت و شماره کتابهای چاپی به ۵۵ هزار جلد و کتابهای خطی به ۴ هزار جلد رسید .

در سال ۱۳۳۵ خورشیدی (۲۵۱۵ شاهنشاهی) بنا بدرخواست وزیر فرهنگ وقت شاهنشاه آریامهر او را بر ریاست کتابخانه سلطنتی منصوب فرمودند . دکتر مهدی بیانی ضمن اینکه در کتابخانه ملی انجام وظیفه میکرد رئیس کتابخانه سلطنتی هم بود . بنا بدرخواست جناب دکتر محمود مهران وزیر فرهنگ وقت در هیجدهم دیماه سال ۱۳۳۸ خورشیدی (۲۵۱۸ شاهنشاهی) شاهنشاه آریامهر طی فرمانی شادروان دکتر مهدی بیانی را به مدیریت کل کتابخانه ملی منصوب فرمودند . شادروان دکتر مهدی بیانی تا روز ۱۷ بهمن ماه ۱۳۴۶ (۲۵۲۶ شاهنشاهی) پس از ۳۴ سال خدمت صادقانه به فرهنگ ملی کشور ایران در همین سمت بدرود حیات گفت . او استاد مسلم خطوط اسلامی بود و در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران تدریس می نمود . یادش خیر و روانش شاد باد .

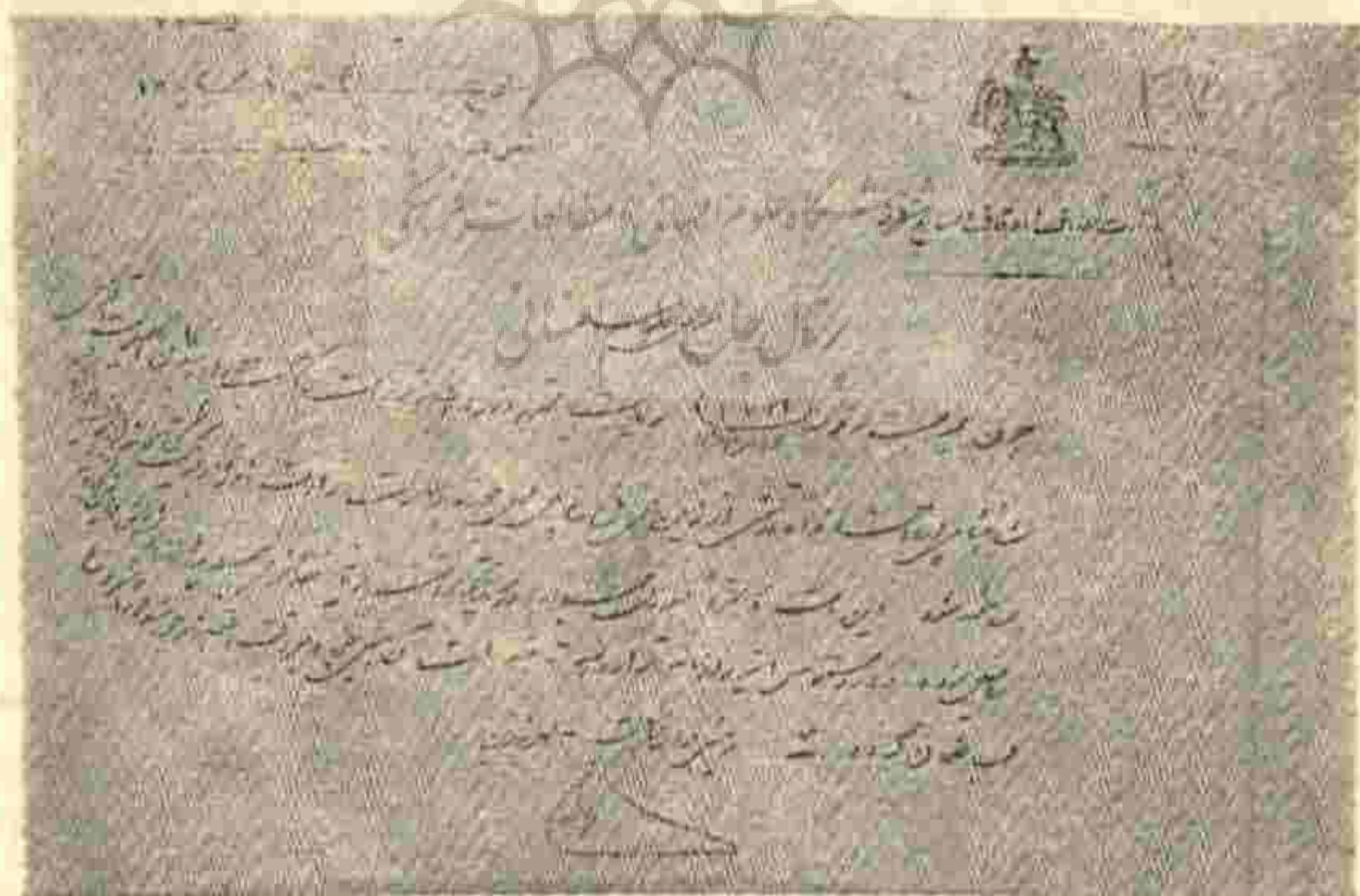
۳۴- در تنظیم این قسمت از مقاله ای که تحت عنوان «کتابخانه ملی» بقلم شادروان دکتر مهدی بیانی در شماره هفتم مجله ایران امروز سال ۱۳۱۸ خورشیدی چاپ شده و نیز از کتابی به نام «کتابخانه ملی ایران» نگارش آقای مرتضی سادات صوتی که به مناسبت جشن فرهنگ و هنر در سال ۱۳۵۲ خورشیدی از طرف اداره کل کتابخانه ها منتشر گردیده استفاده شده است .

اندکی پس از شروع ساختمان موزه ایران باستان اراده اعلیحضرت رضاشاه کبیر بر این قرار گرفت که در جنب موزه ایران باستان بنائی هم برای کتابخانه بنا کنند و به نخست وزیر دستور فرمودند این هدف به وزارت معارف و بلدیة تهران ابلاغ گردید و در نتیجه ترتیب ساختمان کتابخانه ملی در آنجا داده شد . اینک نامه ای را که نخست وزیر وقت به بلدیة تهران نوشته و رونوشت آن به وزارت معارف و اوقاف ارسال گردیده است عیناً نقل مینماید :

رئیس اداره محاسبات وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در جواب نامه نخست وزیر از وزیر متبوع خود اجازه میخواست که به بلدیة تهران نوشته شود زمین مورد نیاز را در

اختیار آن وزارتخانه قرار دهد تا اعتبار ساختمان کتابخانه را تأمین نمایند ولی وزارت متبوعه در ذیل همان نامه مینویسد که این دستور دو سه روز قبل داده شده بود و بوسیله تلفون هم با آقای دکتر شیخ معاون بلدیة شخصاً مذاکره نمودم قرار شد نماینده وزارت معارف باتفاق معمار به اداره ساختمان رفته و اراضی را که حدود آن معین است بموجب صورت مجلس تحویل بگیرند بنا بود آقای عمیدالملک و مسیو مارکف و نماینده محاسبات این امر را انجام دهند، تحقیق نمائید اقدام کرده‌اند یا خیر، و بایستی دانسته باشید که حدود این اراضی معین است زیرا از طرف شمال و مغرب محدود است بخيابان و از جنوب محدود است به اراضی موزه بنا بر این نقشه برداری جدیدی حاجت نیست ساختمان آن نیز باید ضمیمه موزه انجام گیرد. عین نامه ذیلا کلیشه میشود :

در شهریورماه سال ۱۳۱۶ خورشیدی (۲۴۹۶ شاهنشاهی) ساختمان زیبای کتابخانه ملی پایان یافت. مساحت زمینی که به این بنا اختصاص داده شده بود ۳۷۵۰ متر مربع بود که ۵۰۰ متر

مربع آن زیر بنا رفت. در ورودی کتابخانه ملی از خیابان قوام السلطنه میباید و در دیوار غربی آن بالای سردر ورودی اشعاری به خط زیبای این مضمون بچشم میخورد که سراینده آنها استاد حبیب یغمائی است و تاریخ پایان ساختمان کتابخانه ملی را در بردارد :

رضا شاه شاهنشاه پهلوی   که از او یافت ایران فر نوی
 ز دانش پی افکند کاخی بلند   که از باد و باران نیابد گزند
 ز فردوسی آموز تاریخ آن   میاسای از آموختن یکزمان

۱۳۵۶

در این بنای زیبا و با شکوه دو طبقه ، کلیه احتیاجات یک ساختمان مدرن از قبیل وسائل روشنائی - تهویه هوا و حرارت و وسائل جلوگیری از آتش سوزی احتمالی پیش بینی شده است و جدیدترین وسائل و اثاثیه فنی برای استفاده مطالعه کنندگان فراهم آمده است .

برای آماده کردن کتابخانه ملی جهت بهره برداری و مطالعه علاقه مندان ، کلیه کتابهای موجود در ساختمان دارالفنون (کتابخانه عمومی معارف) را به کتابخانه ملی منتقل کردند و تقریباً معادل کلیه کتابهای موجود در این کتابخانه از کتابهای کتابخانه سلطنتی به کتابهای کتابخانه ملی افزوده شد و در تیرماه سال ۱۳۱۸ خورشیدی (۲۶۹۸ شاهنشاهی) به هنگام افتتاح کتابخانه ملی موجودی کتابهای چاپی آن در حدود ۳۲ هزار جلد و کتابهای خطی آن در حدود ۳۰۰ نسخه بود .

کتابخانه ملی زیر نظر ریاست شادروان دکتر مهدی بیانی آغاز بکار کرد و از همان هنگام سازمان جدیدی به آن داده شد که عبارت بود از ۴ شعبه که زیر نظر رئیس کتابخانه مشغول انجام وظیفه بودند :

۱- شعبه کتابهای چاپی : برای ثبت و تنظیم فهرست فنی و نگاهداری کتابهای چاپی و مجله‌ها و روزنامه‌های داخلی و خارجی و مورد استفاده گذاشتن آنها و انتظام تالار کار و گنجینه کتابهای چاپی جهت استفاده مراجعین .

۲- شعبه کتابهای خطی و پربرها : برای ثبت و تنظیم فهرست فنی و چاپی و نگاهداری کتابهای خطی و مراقبت و انتظام تالار کار اختصاصی این کتابها و تالار نمایش کتابهای پربرها .

۳- شعبه کتابخانه فردوسی : برای ثبت و تنظیم و نگاهداری کتابهای خصوصی کتابخانه و تالار فردوسی و تهیه و وسائل و مقدمات کار برای بررسی‌ها و بازجوئیهای دقیق و تشکیل انجمن‌های علمی و ادبی و فنی .

۴- شعبه دفتر : برای رسیدگی بر امور اداری و تهیه و وسائل و مقدمات فنی شعبه‌های دیگر .

شادروان دکتر مهدی بیانی سالیان‌دراز رئیس کتابخانه ملی بود و چند سالی هم شادروان علی‌اصغر شمیم این سمت را برعهده داشت و دیری نگذشت که شادروان دکتر بیانی مجدداً به ریاست کتابخانه نامبرده منصوب گردید و در دیماه سال ۱۳۳۸ خورشیدی (۲۵۱۸ ش) وزیر فرهنگ وقت جناب آقای دکتر محمود مهران از پیشگاه شاهنشاه آریامهر درخواست نمود و شاهنشاه طی فرمانی دکتر مهدی بیانی را به‌مدیر کلی کتابخانه ملی منصوب فرمودند . عکس فرمان همایونی ذیلا چاپ میشود :

بآییدات خداوند متعال
ما

محمد رضا پهلوی آریامهر شاه ایران

پهلوی

نظر باستدعای جناب دکتر محمود مهران وزیر فرهنگ که بوسیله

جناب دکتر منوچهر اقبال نخست وزیر معروض اقامده است

رتال جامع علوم انسانی

بموجب این فرمان دکتر مهدی بیانی را به مدیریت کل کتابخانه

منصوب فرمودیم . تیایخ یکم هزار و سیصد و شصت

عکس فرمان شاهنشاه آریامهر مبنی بر انتصاب شادروان دکتر مهدی بیانی به سمت مدیریت کل کتابخانه ملی که در ۱۹ دیماه سال یکهزار و سیصد و سیوهشت خورشیدی شرفصدور یافته است .

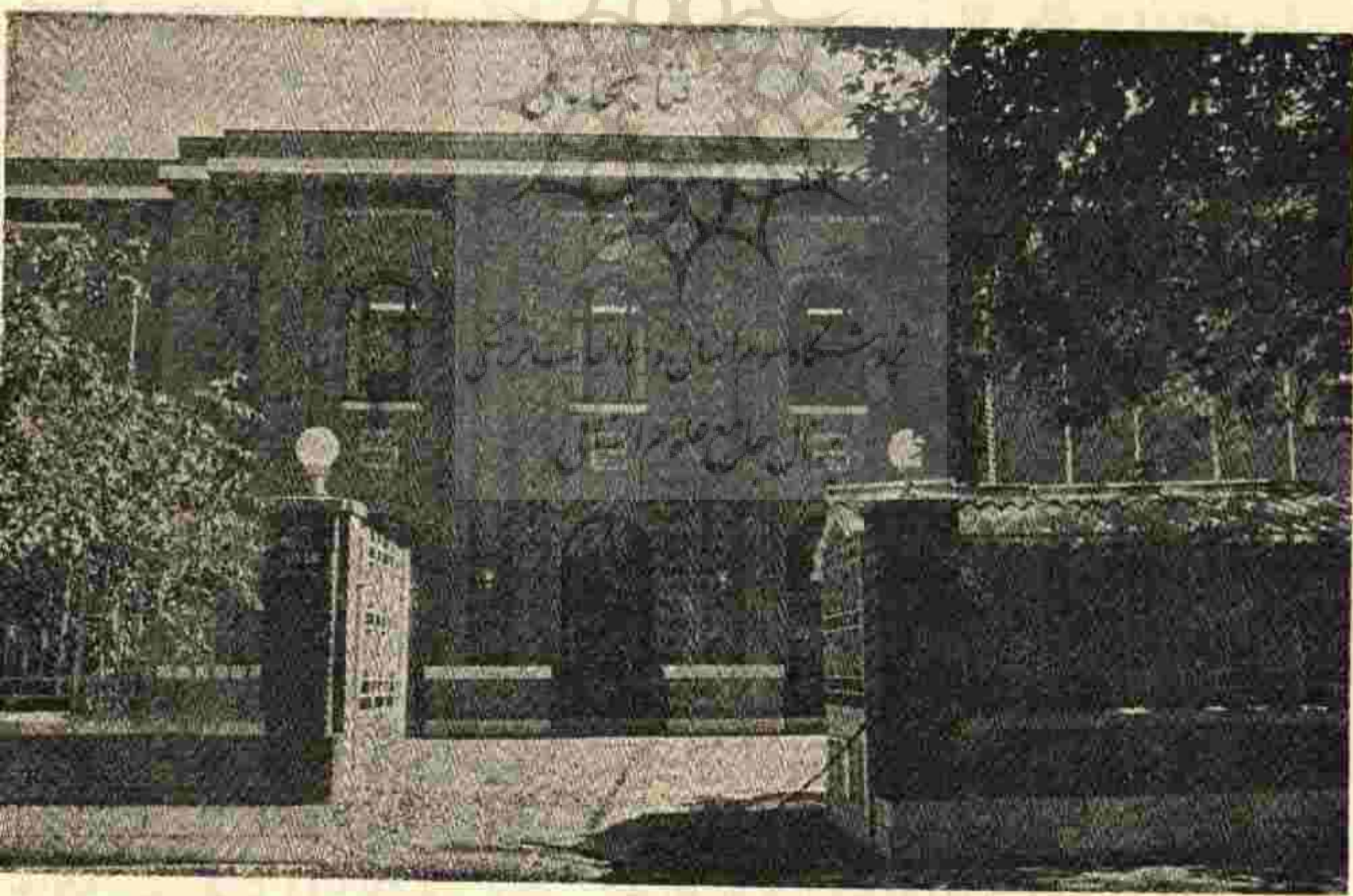
در سالهای بین ۱۳۳۵ و ۱۳۴۰ (۲۵۱۵ تا ۲۵۲۰ شاهنشاهی) به سبب توسعه کتابخانه ملی و نیاز بیشتر و کمبود جا ساختمان دیگری در شرق ساختمان قدیم و ضمیمه آن بنا کردند که زیربنای آن در حدود ۵۷۰ مترمربع است. در ساختمان جدید محلهائی جهت عکاسی - صحافی و تلفنخانه و محلهائی برای کارمندان کتابخانه در نظر گرفته شده است.

در قسمت زیرین کتابخانه دستگاه حرارت مرکزی، انبارهای کتابخانه قرار دارد. در طبقه اول تالار فردوسی - تالار نمایش کتابهای خطی نفیس - دفتر کتابخانه - دفتر رئیس کتابخانه - جایگاه بایگانی مجلات و روزنامه‌ها و تالار مطالعه مجلات و روزنامه‌ها و لابراتوار عکاسی و میکروفیلم و زیراکس و صحافی و دایره ثبت کتابها و اجازه انتشار و دایره فهرست نویسی و طبقه بندی و تهیه و چاپ کتاب شناسی ملی قرار گرفته است. در طبقه دوم کتابخانه ملی، گنجینه تالار کتابهای چاپی و تالار مطالعه کتابهای چاپی و دایره مرجع و ایران شناسی قرار گرفته است (تالار مطالعه این کتابخانه بنام شادروان «تالار دکتر مهدی بیانی» نام‌گذاری شده است).

در سال ۱۳۴۳ خورشیدی (۲۵۲۳ شاهنشاهی) پس از تأسیس وزارت فرهنگ و هنر، کتابخانه ملی و موزه ایران باستان از وزارت فرهنگ سابق (وزارت آموزش و پرورش فعلی) مجزا شد و به وزارت فرهنگ و هنر پیوست. در این موقع سازمان جدیدی به کتابخانه ملی داده شد که عبارت بود از یک رئیس که زیر نظر مدیر کل اداره کتابخانه‌ها انجام وظیفه میکند و دارای دو قسمت فنی و اداری میباشد.

قسمت فنی شامل: دایره کتابهای خطی - دایره کتابهای چاپی
دایره جراید و مجلات - دایره کتابهای مرجع و ایران شناسی -

دایره فهرست نویسی و طبقه‌بندی و تهیه و چاپ کتاب شناسی -
 دایره مبادله بین‌المللی کتاب - دایره کتابخانه میار و سرویس
 عکاسی و تهیه میکروفیلم و زیراکس و سرویس صحافی قسمت
 اداری شامل : دایره دبیرخانه (دفتر) - دایره ثبت کتابها و اجازه
 انتشار - دایره حسابداری دایره کارپردازی و صاحب‌جمعی اموال .
 تعداد کتابهای این کتابخانه روز بروز در حال افزایش است
 و تعداد موجود به‌هنگام تهیه این گفتار کلاً در حدود ۱۱۰ هزار
 جلد بوده است . از این تعداد ۸۳۵۰ جلد کتاب فارسی و عربی
 و ۶ هزار جلد کتاب خطی و ۱۵ هزار جلد کتاب چاپی فرانسه و
 بین ۷ تا ۸ هزار جلد مجله و روزنامه صحافی شده و بقیه کتابهایی
 است که به زبانهای متفرقه نگاشته شده است .

نمای غربی کتابخانه ملی و سردر ورودی آن و کتیبه‌هایی که به‌هنگام
 سلطنت اعلیحضرت رضا شاه کبیر بردیوار غربی کتابخانه روی سنگ
 مرمر نوشته شده و تاریخ ساختمان کتابخانه ملی را دربردارد .

کتابخانه ملی ایران در حقیقت مرجع جمع‌آوری اسنادتاریخ روزنامه کشور و تنها نگهبان آثار تمدن ملت ایران و مرکز تحقیقات علمی و ادبی و هنری عموم مردم است. گردآوری تمام کتب و نشریات منتشره در ایران و خارج (به هر زبان و خط) که در باره ایران چاپ و منتشر نموده‌اند از وظایف مهم این کتابخانه است.

۴ - تأسیس وزارت فرهنگ و هنر و سازمان ملی حفاظت آثار باستانی به فرمان همایونی

در عصر مشروطه تا طلوع دوران پرافتخار پهلوی از تعمیر آثار تاریخی در هیچ نقطه از ایران خبری نبود و از سال ۲۴۸۰ شاهنشاهی (۱۳۰۰ شمسی) به بعد توجه و اقدام برای تعمیر یادگارهای گذشته آغاز گردید. اولین بار در سال ۲۴۸۹ شاهنشاهی (۱۳۰۹ شمسی) نخستین قانون حفظ عتیقات تدوین شد و به تصویب رسید و سپس مهمترین بناها و آثار تاریخی در فهرست آثار ملی ثبت گردید و برای معرفی این نوع آثار از همه مردم کمک خواسته شد. با کشف آثار زیاد مرتباً به تعداد بناهای تاریخی و تپه‌های باستانی و اشیاء و آثار عتیقه باستانی با ارزش افزوده گشت و حفظ و حراست و صیانت آنها برای وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه (وزارت فرهنگ ۱۲ سال قبل و وزارت آموزش و پرورش کنونی) سابق مشکلات بزرگی ایجاد میکرد زیرا این وزارتخانه علاوه بر حفظ بناها و آثار باستانی و نظارت در امر کاوش‌های باستان‌شناسی، پرورش فکر و آموزش دانش نوباوگان میهن را نیز به عهده داشت. این وظیفه سنگین، وزارتخانه جدیدی را ایجاب می‌نمود که مستقلاً در کشف آثار تاریخی و ثبت بناها و حفاری‌های باستان‌شناسی نظارت کامل نماید، این بود که در سال ۲۵۲۳ شاهنشاهی (۱۳۴۳ خورشیدی) بفرمان همایونی وزارت فرهنگ

و هنر تأسیس گردید و وظیفه خطیر پاسداری از آثار و یادگارهای هنری و تاریخی کشور ما را به عهده گرفت .
 از سال ۲۴۸۹ تا سال ۲۵۲۳ شاهنشاهی که وزارت فرهنگ و هنر بوجود آمد فقط ۴۳۱ بنا در فهرست دفتر بناهای تاریخی ثبت شده بود در صورتیکه در مدت کوتاهی که این وزارتخانه تشکیل شده است تعداد ۷۹۳ بنای دیگر در فهرست بناهای آثار تاریخی ثبت گردیده است و رویهمرفته تا تاریخ ۱۹/۱۲/۲۵۳۴ (تاریخ تنظیم این گفتار) در دفتر اداره کل حفاظت آثار باستانی و بناهای تاریخی ایران تعداد ۱۲۲۴ بنا ثبت شده بود .

اداره کل حفاظت آثار باستانی و بناهای تاریخی ایران نیز یکی دیگر از پدیده های دوره انقلاب شاهنشاهی و مردم است زیرا این اداره کل که زیر نظر وزارت فرهنگ و هنر انجام وظیفه میکند موظف است که بناها و آثار فراموش شده در هر نقطه از کشور را که ارزش هنری و باستانی دارد بررسی و نام آنها را در فهرست آثار و بناهای تاریخی ثبت نماید و نیز نگهبانی و پاسداری از کلیه بناها و آثار باستانی را در اقصی نقاط کشور به عهده دارد . این اداره کل در سالهای اخیر با سازمانی بسیار نیرومند مجهز و مدیریت صحیح موفقیت چشمگیری در راه خدمت به ایران عزیز کسب کرده است .

وظیفه دیگر اداره کل حفاظت آثار باستانی و بناهای تاریخی ایران استخدام نگهبانان متعدد برای حفظ تپه های باستانی و بناهای قدیم است . این نگهبانان که هر سال بر تعداد آنها افزوده میشود غالباً درجه دار و با لباس نظامی به محل مأموریت خود میروند و درجات ترفیع آنها نیز طبق جدول ترفیع درجه داران نیروهای مسلح شاهنشاهی میباشد . این نگهبانان وظیفه دارند که حوزه مأموریت خودشان را از دستبرد عتیقه فروشان و کاوشهای غیر مجاز آنها حفظ کنند . برای اینکه نگهبانان بهتر

بتوانند به حوزه مأموریت خود سرکشی کنند اداره کل حفاظت آثار باستانی در اختیار آنها موتور سیکلت گذاشته که وظایفشان را بهتر انجام دهند. تعداد نگهبانان نظامی (درجه‌دار) اداره کل حفاظت باستانی ۲۰۱ نفر و تعداد نگهبانان محلی با لباس شخصی ۳۶۰ نفر است.

از وظایف مهم دیگر این اداره کل تشکیل دادن انجمنهای حفاظت آثار باستانی در دهکده های دور و نزدیک کشور میباشد. وظایف اعضای این انجمنها هم مانند نگهبانان حفاظت آثار باستانی است و در دهکده خود از حفاریها و کاوشهای غیر مجاز و خرید و فروش اشیاء عتیقه جلوگیری میکنند. اعضای این انجمنها همیشه با نگهبانان حفاظت آثار باستانی در تماس هستند و همکاری نزدیکی با آنها دارند. در صورت لزوم اعضای انجمن حفاظت باستانی روستا مراتب را به نزدیکترین پاسگاه ژاندارمری محل گزارش میکنند تا مرتکبین خلاف بوسیله ژاندارم دستگیر شوند. برای فراگیری و آشنائی به وظایف نگهبانی و حفاظت، سالیانه کلاسهای مخصوص از طرف اداره کل حفاظت در مورد آموزش وظایف نگهبانی تشکیل میشود و حتی به رؤسای انجمنهای حفاظت آثار باستانی روستاها نیز این آموزش را میدهند و هرچند سال یکبار در تهران (مرکز) کنگره‌هایی با شرکت رؤسای انجمن‌های حفاظت آثار باستانی دهکده‌ها تشکیل میگردد که نخستین کنگره در ۲۵ مهرماه سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی در تهران تشکیل گردید.

در این کنگره که ۱۱۰۰ نفر از رؤسای انجمن‌های حفاظت آثار باستانی دهکده‌های ایران شرکت کرده بودند تصمیمات مفیدی گرفته شد و علیاحضرت شهبانو جهت افتتاح این همایش به سالن وزنه‌برداری مجموعه ورزشی آریامهر تشریف فرما شدند. علیاحضرت در گشایش نخستین همایش انجمن‌های حفاظت آثار باستانی فرمودند:

علیاحضرت شهبانو روز یکشنبه ۲۵ مهرماه سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی نخستین نمایش انجمن‌های حفاظت آثار باستانی را در سالن وزنه‌برداری استادبوم یکصد هزار نفری آریامهر افتتاح فرمودند . جناب آقای مهرداد پهلبد وزیر فرهنگ و هنر - آقای عبدالعلی پورمند معاون وزارت فرهنگ و هنر و آقای مهندس کریم پیرنیا برای عرض توضیحات افتخار حضور دارند .

«حفظ و حراست آثار باستانی يك وظیفه ملی است» بیانات شهبانو در افتتاح این کنگره ذیلا آورده میشود :

« خرسندم که باردیگر فرصتی بدست آمد تا ضمن این دیدار برای شما روستائیان عزیز که از سراسر کشور امروز در این مکان گرده آمده‌اید نکاتی را بازگو نمایم .

مطالبی که ما امروز به آن خواهیم پرداخت نمایانگر این واقعیت است که در امر پیشرفت اقتصادی و اجتماعی و رسیدن به دروازه‌های دوران تمدن بزرگ که همگی در آرزوی آنیم گامهای موثری برداشته شده است .

امروز باید به مسائلی نظیر رسیدگی به بقایای تاریخی و آثار باستانی که در دل تپه‌های وطن ما نهفته است و حفظ و حراست این آثار که وظیفه ملی و میهنی فرد فرد افراد این مرز و بوم است بپردازیم .

چندی پیش یادآور شدم که امروز بالا بردن سطح فرهنگ مردم و پاسداری و نگهداری از فرهنگ یا مشارکت مردم و نگهداری از میراث ملی مطرح است .

بخشی از نیایشگاهها و کاخ‌هایی که با ایمان و اعتقادی راستین بدست هنرمندان ایرانی بوجود آمده و بخاک افتاده هنوز نامکشوف است . شما از کنار پاره‌ای از این میراث ملی و بی‌همتای فرهنگی کشورمان می‌گذشتید یادر جوارش زندگی میکردید بی‌آنکه این یادگارهای جاویدان گذشته که دست آورد مردم بلند آوازه‌ای بود که روزگاران با سر بلندی در این آب و خاک زندگی میکرده‌اند نظر شما را جلب نمایند .

البته این بی‌توجهی دلایلی داشت و آسایش خاطر و مجال کافی نبود تا از سرشوق و دل‌بستگی باین اثر ثیه پربها و یادگارهای نیاکانتان بیندیشید .

هنوز بخاطر داریم روزگاران را که شما و نیاکان روستائی شما پیش از همه از آثار شوم نظام ارباب و رعیتی رنج می‌بردید . زمین مال شما بود و محصول آن حق مسلم شما با اینحال زندگی دشوار و پر رنج و ملالی داشتید .

در چنین موقعیتی بود که با پایمردی شما و عشق و علاقه‌ای که باین سرزمین و سنن ارزنده آن داشتید و به کمک ایمان و اعتقاد نهفته در درون شما انقلاب شاه و ملت به ثمر رسید .

شاید اگر ایمان و اعتقاد و پایمردی شما نبود چه بسا که بسیاری از آثار فرهنگی و هنری ما در دسترس غارتگران قرار می‌گرفت .

و اگر برهبری شاهنشاهمان در امر مبارزه برعلیه فساد و غارتگری پیروز نمی‌شدیم چه بسا آثار ملی و گنجینه های فرهنگی و هنری نیاکان ما که امروز بخاطر حفظ و حراستش از سراسر ایران گردهم آمده ایم بدست سوداگران تاراج میشد.

بنابراین پاسداری و نگهداری از این میراث که در شهرها و روستاهای سراسر ایران پراکنده است وظیفه ایست که هر ایرانی عصر رستاخیز عهده دار آنست.

باعث خوشنودی است که می بینم روستائیان عضو انجمن های حفظ آثار باستانی به پاسداری بناهای تاریخی و میراث ملی زادگاه یا محل اقامت خود دل بسته اند و در این راه دولت را یاری میدهند. میراث فرهنگی کشور ما بسیار غنی و پر بار است. اگرچه حفاظت از اینها بعهدہ وزارت فرهنگ و هنر واگذار شده است اما هیچ يك از سازمان های مملکتی با تمام امکاناتشان قادر نخواهند بود به تنهایی و بدون یاری و یاورى شما وظیفه خود را در حد کمال با انجام رسانند.

بنابراین انتظار دارم شما روستائیان عزیز در امر پاسداری و نگهداری این آثار عظیم فرهنگی کشورمان بیش از پیش با جان و دل کوشش کنید.

توفیق همگی شما را در انجام این وظیفه ملی و میهنی آرزو مندم.

در این مراسم آقای پهلبد وزیر فرهنگ و هنر گزارشی بعرض رسانید.

سخنان وزیر فرهنگ و هنر

« رضاشاه بزرگ از همان آغاز قیام نجات بخش خویش بانبوغ ذاتی خود نیک دریافته بود که هیچ قومی هر چند بمدارج عالی ترقیات مادی نایل آید بدون تکیه بر سنن ارزنده باستانی و شناخت عواملی که تاریخ و فرهنگ آن قوم را بوجود آورده است بنیاد تمدن مستحکمی نخواهد داشت .

رضا شاه بزرگ بموازات اقداماتی که برای استقلال سیاسی و اقتصادی ایران مبذول میداشت حراست از میراث‌های کهن را نیز وجهه همت والای خویش قرار داد که از مظاهر آن لغو امتیازات حفاری يك جانبه بیگانگان در ایران، تدوین قانون آئین‌نامه حفظ آثار عتیقه ، پاسداری از آثار باستانی تخت جمشید و تپه باستانی شوش و ابنیه تاریخی اصفهان ، ایجاد موزه ایران باستان و تاسیس سازمان باستان شناسی کشور است .

وزیر فرهنگ و هنر آنگاه باتاکید بر پیشرفت‌های فرهنگی و هنری در دوران شاهنشاهی شاهنشاه آریامهر به سرمایه گذاری فرهنگ و هنر در روستاها بخاطر حفظ آثار باستانی اشاره کرد و همه این دستاوردها را نتیجه توجه خاص شاهنشاه آریامهر و عنایت مستمر علیاحضرت شهبانو دانست .

بعد از فرمایشات شهبانو ، سخنان وزیر فرهنگ و هنر مدیر کل حفاظت آثار باستانی با اشاره به پیشرفت‌های انقلابی ایران در زمینه فرهنگ و هنر از عدم توجه بعضی مسئولان در باب حفظ و نگهداری آثار تاریخی که گاهی بخاطر ایجاد يك خیابان یا بولدوژر آنرا نابود میسازند انتقاد کرد و سپس یکی از روسای انجمن‌های حفظ آثار باستانی روستای لرستان سپاس روستانشینان کشور را از توجهات مخصوص علیاحضرت شهبانو به حفظ آثار باستانی بعرض رسانید .

پس از آن علیاحضرت شهبانو از يك برنامه تصوير و صدا مربوط به آثار باستانی دیدن فرمودند و نمایشگاهی را که باعکس و اسلاید از آثار باستانی ترتیب داده شده بود مورد بازدید قرار دادند.

تأسیس سازمان ملی حفاظت آثار باستانی

با توجه به اهمیت و ارزش تاریخی و هنری آثار باستانی که از مظاهر ذوق و یادگار شکوه و عظمت این کشور کهنسال بشمار میرود حفاظت و صیانت و بزرگداشت آنها تأسیس سازمان مسئولی را ایجاب می نمود . شاهنشاه آریامهر در تاریخ ۲۹ آبانماه سال ۲۵۲۴ شاهنشاهی با صدور فرمان شاهانه ای وزارت فرهنگ و هنر را موظف فرمودند که برای صیانت و بزرگداشت بناهای تاریخی و تعمیر و تکمیل موارث فرهنگی و هنری کشور سازمانی بوجود آورد ، بطوریکه تمام مقامات مؤثر کشور و افراد ذی نفوذ مملکت در تأمین این هدف مقدس فرهنگی و ملی سهیم باشند و از همکاریهای بین المللی نیز در این راه استفاده شود . وزارت فرهنگ و هنر در اجرای دستور و فرمان ملوکانه سازمانی برای حفاظت آثار باستانی بنام «سازمان ملی حفاظت آثار باستانی» بوجود آورد که تنظیم و اجرای برنامه را به عهده بگیرد . برای اینکه این سازمان ملی از حمایت معنوی شاهنشاه آریامهر برخوردار باشد موافقت فرمودند که برنامه حفاظت آثار باستانی ایران و سازمان اجرائی آن بریاست عالیة شاهنشاه آریامهر مفتخر و مباحی گردد .

این است فرمان شاهانه :

بنا بر سادات خاندان
چشم‌های
چشم‌های
چشم‌های

هر که در این دنیا چشم‌های او را در چشم‌های او نگذرد...

بنا بر سادات خاندان چشم‌های او را در چشم‌های او نگذرد...

بنا بر سادات خاندان چشم‌های او را در چشم‌های او نگذرد...

بنا بر سادات خاندان چشم‌های او را در چشم‌های او نگذرد...

بنا بر سادات خاندان چشم‌های او را در چشم‌های او نگذرد...

بنا بر سادات خاندان چشم‌های او را در چشم‌های او نگذرد...

بنا بر سادات خاندان چشم‌های او را در چشم‌های او نگذرد...

بنا بر سادات خاندان چشم‌های او را در چشم‌های او نگذرد...

اساسنامه سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران در ۲۶ ماده و چندین تبصره تنظیم و تصویب شده است و طبق اساسنامه سازمان که به توشیح مبارك ملوکدنه رسیده است این سازمان دارای سه رکن اصلی بنام شورای عالی - شورای اجرایی - مدیریت عامل میباشد. ریاست شورای عالی به عهده نخست وزیر و ریاست شورای اجرایی بعهده وزیر فرهنگ و هنر و مدیریت عامل این سازمان باکسب اجازه از پیشگاه ملوکانه انتخاب میگردد. بخش های دیگر این سازمان عبارتند از بخش آموزش، بخش فنی، بخش مالی، بخش مرکز آموزش و پژوهش و مرمت و بازپیرایی و دبیرخانه^{۳۵} می باشد.

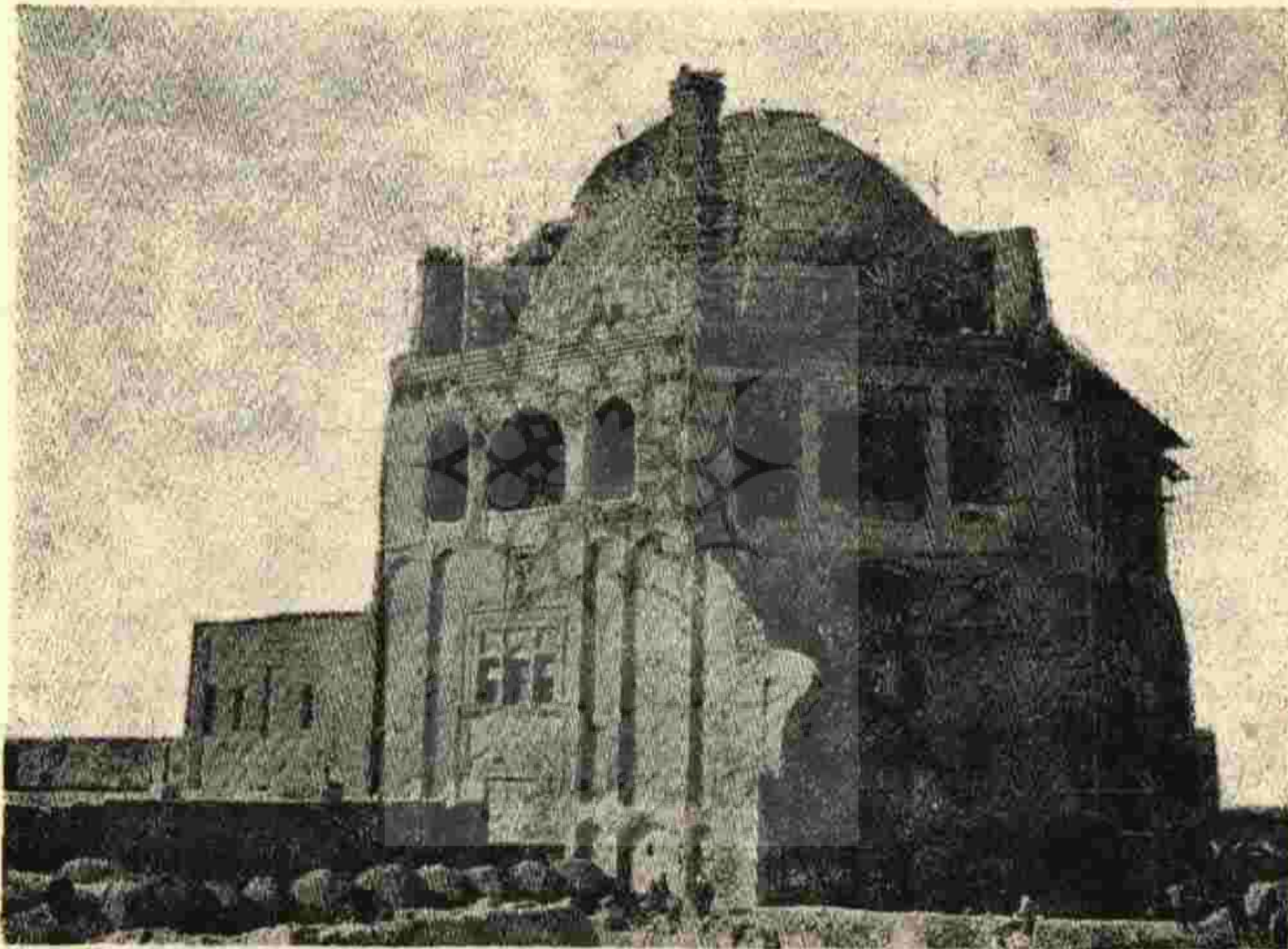
فعالیت سازمان ملی حفاظت آثار باستانی در مرمت بناهای تاریخی ایران :

سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران از بدو تأسیس تاکنون با تلاشهای زیاد خود برای حفظ آثار تاریخی و مواریت فرهنگی کشور کوشیده و به منظور رفع خطر از ریزش بنا و حفظ بناهای تاریخی دست به يك سلسله اقدامات مطالعاتی و تعمیراتی و بازپیرایی در زمینه آثار شناخته شده زده است و سازمان ملی با کوشش خستگی ناپذیر موفقیت بسیاری بدست آورده که از نظر معنوی و خدمت به فرهنگ و هنر مملکت بسیار با ارزش است.

« سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران » از سال ۲۵۲۶ شاهنشاهی تاکنون با استفاده از همکاری متخصصان و همگامی کارشناسان ایرانی و خارجی که در امر مرمت مهارت دارند شروع به مطالعه دقیق و تعمیر و حفاظت بناهای تاریخی کشور کرده و موفق

۳۵- در این گفتار از مطالب يك نشریه كوچك از انتشارات بخش آموزش سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران که در آبانماه سال ۱۳۵۴ منتشر شده استفاده گردیده است.

شده است تعداد زیادی از بناهای تاریخی مملکت را که در حال ویران شدن و خطر نابودی بودند به نحو بسیار مطلوبی تعمیر نماید. این آثار طوری مرمت شده که هم اصالت بنا محفوظ مانده و هم از وجود آنها رفع خطر گردیده است.

گنبد سلطانیة زنجان که توسط سازمان ملی حفاظت تعمیرات آن شروع شده است.

گنبد سلطانیة زنجان که مدتی است توسط سازمان ملی حفاظت مرمت می شود نمونه‌ای از فعالیت‌های این سازمان را نشان می دهد. اکنون شمه‌ای از فعالیت‌های سازمان ملی حفاظت آثار باستانی را که در زمینه معرفی میراث‌های فرهنگی و تعمیر بناهای تاریخی سراسر ایران صورت گرفته و نیز گزارش کار پنج ساله اول تأسیس این سازمان را که در بهمن ماه سال ۲۵۳۱ شاهنشاهی اعلام شده

است^{۳۶} برای آگاهی خوانندگان عزیز درج می‌کنیم امید است که فعالیت‌های پنج‌ساله دوم این سازمان هم بزودی چاپ شود و در اختیار علاقمندان قرار گیرد :

۳۶- بموجب ماده سوم اساسنامه اولین جلسه شورایی عالی سازمان در تاریخ ۲۴ مهرماه ۱۳۴۵ (۲۵۲۵ ش) بریاست جناب آقای نخست‌وزیر تشکیل و خط‌مشی اساسی سازمان تعیین گردید سپس شورای اجرایی سازمان با تشکیل جلسات مرتب به تهیه و تصویب مقررات و آئین‌نامه‌های داخلی سازمان اقدام نمود مقدمات کار سازمان از ابتدای سال ۱۳۴۶ (۲۵۲۶ ش) فراهم و تعمیرات بناهای تاریخی رسماً آغاز گردید. و در همان سال نخست با امکانات مالی و فنی که در اختیار داشت با همکاری سازمانهای ملی و دولتی و مردم علاقمند و نیکوکار توانست ۹۴ بنای تاریخی را مورد مرمت قرار دهد و باروش علمی به مطالعه و بررسی ۲۰ بنای باستانی پردازد. و بموازات اقدامات تعمیراتی و حفاظتی بناها در زمینه آموزش مردم و معرفی آثار باستانی نیز با چاپ کتاب و تشکیل مجالس سخنرانی اقدامات سودمندی بعمل آورد. در مدت این چندسال سازمان با کوششهای مداوم بر توسعه کادر فنی و مقدمات مالی خود افزوده و موفق گردیده است تا در غالب مراکز استانها و آن عده از شهرستانهایی که بواسطه داشتن آثار و ابنیه تاریخی فراوان موقعیت خاص دارند دفاتر فنی با تجهیزات کامل تأسیس نماید. بطوریکه امروزه سازمان در سراسر کشور ده دفتر فنی مرکب از مهندسان متخصص در تعمیر بناهای باستانی و استادکاران مجرب و نقشه‌بردار و نقشه‌کش دارد که پیوسته در تعمیر و حفاظت و مطالعه بناهای باستانی مشغولند و در این مدت پنج‌سال که از عمر فعالیت تعمیراتی سازمان میگذرد بیش از سیصد و هفتاد بنا و اثر باستانی مورد تعمیر اساسی و استحفاظی قرار گرفته است که فهرست آنها به ترتیب استانها و شهرستانهای مختلف با ذکر هزینه تعمیراتی هر کدام به شرح زیر میباشد

مجله علوم انسانی

بناهای تاریخی استان مرکز

- ۱- باغشاه و چشمه فین کاشان
- ۲- سردرب شهر بانی قزوین
- ۳- مسجد جامع قزوین
- ۴- بقعه سهیل بن علی در اراک
- ۵- خانه قدیمی قوام‌الدوله در تهران
- ۶- مسجد جامع و بقعه امامزاده محمد در نقرش
- ۷- بقعه امامزاده صنایع در تجریش
- ۸- بقعه امامزاده قاسم در تجریش
- ۹- آرامگاه شاه عباس ثانی و شاه سلطان حسین در قم

هزینه تعمیر به ریال

- ۳۳۴۱۸۱۷
- ۷۸۲۴۹۲
- ۵۳۸۶۰۶
- ۲۳۲۲۸۱۲
- ۳۴۰۶۱۴۲
- ۱۲۲۵۵۹۰
- ۳۸۳۲۰۳
- ۲۰۰۰۰۰
- ۱۲۶۴۷۵۲

- ۱۰- بقعه شاهزاده حسین در قزوین
 ۱۱- عمارت چهلستون در قزوین
 ۱۲- تخت مرمر در تهران
 ۱۳- بقعه علی بن جعفر الصادق در قزوین
 ۱۴- بقعه امامزاده طاهر در شهرری
 ۱۵- بقعه امامزاده اسحاق درساوه
 ۱۶- آرامگاه فتحعلیشاه در قم
 ۱۷- بقعه امینه خاتون در قزوین
 ۱۸- بقعه محمد جلال در اردمال کاشان
 ۱۹- سردرب خانه قدیمی قریه آقابابا در قزوین
 ۲۰- شمس‌العماره در تهران
 ۲۱- کاخ بادگیر تهران
 ۲۲- ساختمان موزه هنرهای ملی
 ۲۳- خانه قدیمی امام جمعه تهران
 ۲۴- شاهزاده هادی - فین
 ۲۵- تالار آئینه سلطنت آباد در تهران
 ۲۶- مدرسه حیدریه - قزوین
 ۲۷- مسجد میان ده قمصر - کاشان
 ۲۸- دروازه قدیم تهران - قزوین
 ۲۹- مسجد و مدرسه قنبرعلی خان - تهران
 ۳۰- مسجد و مدرسه سلطانی - کاشان
 ۳۱- عمارت کلاه فرنگی عشرت آباد - تهران
 ۳۲- بقعه امامزاده اسمعیل - قزوین
 ۳۳- طرفین سردرب مسجد جامع ورامین - تهران
 ۳۴- مقبره امامزاده احمد غزالی - قزوین
 ۳۵- آرامگاه شاه عباس کبیر - کاشان
 ۳۶- آرامگاه شاهان خاندان بویه - شهرری
 ۳۷- مسجد صالحیه - قزوین
 ۳۸- دو آرامگاه سلجوقی - خرقان قزوین
 ۳۹- سردرب باغ ملی - تهران
 ۴۰- مسجد جامع و مناره - ساوه
 ۴۱- بقعه امامزاده زید - تهران
 ۴۲- مسجد شاه - قزوین
 ۴۳- مسجد و مدرسه قدیم سپهسالار - تهران
 ۴۴- مناره سلجوقی دماوند
 ۴۵- بقعه شاهزاده ابراهیم کاشان
 ۴۶- برج طغرل شهرری
- ۱۷۶۹ ر ۲۰۸
 ۵۹۷ ر ۲۶۸۸
 ۹۹۴ ر ۴۹
 ۴۳۱ ر ۱۷۲
 ۰۰۰ ر ۶۰۰
 ۹۳۵ ر ۱۶۴
 ۸۱۳ ر ۹۶
 ۴۷۴ ر ۲۸۳
 ۰۰۰ ر ۷۹۷
 ۰۵۳ ر ۱۵۶۲
 ۰۰۰ ر ۱۴۳۲
 ۰۵۵ ر ۲۷
 ۵۹۱ ر ۴۸۴
 ۰۰۰ ر ۴۰۰
 ۰۰۰ ر ۳۲
 ۰۰۰ ر ۶۰۰
 ۴۴۶ ر ۱۰۷
 ۹۸۸ ر ۵۹
 ۹۲۰ ر ۲۰۸
 ۰۳۴ ر ۲۱۸
 ۴۳۶ ر ۳۹۵
 ۰۰۰ ر ۳۵۰
 ۳۲۶ ر ۲۴۹
 ۷۸۵ ر ۱۴۴
 ۰۴۸ ر ۱۳۳
 ۷۹۰ ر ۱۲۶
 ۷۱۹ ر ۲۱۹
 ۰۰۰ ر ۶۰
 ۴۵۲ ر ۲۵۵
 ۸۸۲ ر ۲۶۲
 ۷۷۴ ر ۹۲۶
 ۴۳۷ ر ۷۶۲
 ۰۴ ر ۱۶۹
 ۰۰۰ ر ۲۲۰
 ۰۰۰ ر ۱۷۵
 ۷۲۹ ر ۴۰۲
 ۱۴۱ ر ۴۱۰

- ۴۷- حسینیه امینی قزوین
 ۴۸- بقعه امامزاده هادی کرج
 ۴۹- مشهد اردهال کاشان
 ۵۰- عمارت فتحعلیشاه کرج
 ۵۱- بقعه پیرداود قمصر کاشان
 ۵۲- آرامگاه سلطانمحمد خداپنده - گنبد سلطانیه
 ۵۳- آرامگاه محمد شاه و مهدعلیا قم
 ۵۴- مسجد میرعماد کاشان
 ۵۵- بقعه خواجه تاجالدین کاشان
 ۵۶- مسجد جامع زنجان
 ۵۷- بقعه قاضی اسد کاشان
 ۵۸- مسجد محمدیه سرچشمه تهران
 ۵۹- شاهسواران - کاشان
 ۶۰- تعمیرات بناهای تاریخی از محل کمک مردم نذورات اوقاف - همدان
 ۶۱- استرومردخا - همدان
 ۶۲- امامزاده قاسم - قزوین
 ۶۳- امامزاده سلطان میرزا احمد
 ۶۴- امامزاده طاهر - کاشان
- بناهای تاریخی گیلان - مازندران و گرگان :**
- ۱- کاخ صفی آباد - بهنشهر
 ۲- مشهد میربزرگ - آمل
 ۳- برج رادکان کردکوی - گرگان
 ۴- بقعه امامزاده عباس - ساری
 ۵- بقعه درویش فخرالدین - بابل
 ۶- بقعه امامزاده محمد - فریدون کنار
 ۷- بقعه چهار پادشاهان - لاهیجان
 ۸- بقعه امامزاده هاشم - دماوند
 ۹- پل خشتی - لنگرود
 ۱۰- گنبد قابوس
 ۱۱- زادگاه اعلیحضرت رضاشاه کبیر
 ۱۲- بقعه شیخ زاهد گیلانی - لاهیجان
 ۱۳- برج لاجیم - سوادکوه مازندران
 ۱۴- برج رسکت - شاهی
 ۱۵- بقعه زین العابدین مرعشی - ساری
 ۱۶- بقعه خواهر امام - رشت
 ۱۷- امامزاده عبدالله - مازندران
- ۱۴۸ر۱۹۶
 ۶۲۳ر۰۵۹
 ۲۰۳۴ر۱۸۳
 ۱۸۲۱ر۵۵۲
 ۱۵ر۰۰۰
 ۴۱۲۰ر۵۶۹
 ۱۷۳ر۵۷۶
 ۱۰۶۵ر۳۹۲
 ۲۰۰ر۰۰۰
 ۵۰۰ر۰۰۰
 ۲۰۰ر۰۰۰
 ۷۳ر۵۵۲
 ۲۰ر۰۰۰
 ۱ر۸۳۰ر۰۷۵
 ۱۴۰ر۰۰۰
 ۳۰ر۰۰۰
 ۱ر۵۱۲ر۰۰۰
 ۳۵ر۰۰۰
 ۲۸۳ر۹۹۹
 ۱ر۷۵۱ر۶۶۵
 ۴۳۳-۵۰۲
 ۱ر۴۲۴ر۴۲۰
 ۴۵۰ر۰۰۷
 ۱۴ر۷۳۵
 ۹۹۱ر۲۸۴
 ۳۳۱ر۱۶۷
 ۶۱۴ر۶۶۳
 ۶۲۴ر۸۷۱
 ۲۳۸ر۱۲۷
 ۹۱۸ر۱۳۳
 ۱۲۰ر۰۰۰
 ۱۴۰ر۰۰۰
 ۵۰۰ر۰۰۰
 ۵۰۰ر۰۰۰
 ۱۹۲ر۱۶۸

بناهای تاریخی آذربایجان :

۱۰۶۶۰۵۹۹ر	۱- مسجد جامع - رضائیه
۲۸۸۹۷۲ر	۲- سه‌گنبدان - رضائیه
۱۳۸۵۳۸۹ر	۳- بقعه شیخ شهاب‌الدین - اهر
۷۴۱۸۰۵۵ر	۴- کلیسای طاطاوس قدیس - ماکو
۲۴۰۰۲۳ر	۵- مسجد جامع - مرند
۳۸۳۰۶۶ر	۶- گنبد غفاریه - مراغه
۸۷۱۷۵۴۱ر	۷- بقعه شیخ صفی‌الدین - اردبیل
۵۰۱۱۰ر	۸- گنبد سرخ - مراغه
۷۸۰۱۸۱ر	۹- بقعه شیخ جبرائیل - کلخوران
۲۸۴۶۳۶ر	۱۰- تخت سلیمان - تکاب
۷۳۶۵۴۲۴ر	۱۱- مسجد کبود - تبریز
۹۷۷۸۵۹ر	۱۲- بقعه شیخ حیدر - مشکین شهر
۱۱۵۸۸۷۲ر	۱۳- مسجد شیخ معزالدین - مراغه
۱۳۵۷۹۲۳ر	۱۴- مسجد جامع - تبریز
۱۰۲۰۲۰ر	۱۵- مسجد جامع - بناب
۱۵۲۱۳۵ر	۱۶- مسجد خواجه نصیر طوسی - مراغه
۷۵۰۰۰۰ر	۱۷- مسجد و بقعه سید حمزه - تبریز
۶۸۳۳۵۰ر	۱۸- ارگ علیشاه - تبریز
۷۱۸۲۶۰ر	۱۹- گنبد مادر هلاکو - مراغه
۳۵۸۴۸۰ر	۲۰- مسجد جامع طسوج تبریز
۵۰۰۰۰۰ر	۲۱- مسجد سیاه‌چولی - رضائیه
۴۵۰۰۰۰ر	۲۲- کلیسای سرکیس
۱۰۰۰۰۰ر	۲۳- مسجد جامع - مهاباد

بناهای تاریخی کرمانشاهان - کردستان و همدان :

۳۸۱۴۴۲ر	۱- طاق‌گرا - قصر شیرین
۴۳۱۲۷۵ر	۲- چهارطاقی - قصر شیرین
۳۵۰۰۱۰ر	۳- طاق‌بستان - کرمانشاه
۸۶۰۵۷۳ر	۴- پل کهنه - کرمانشاه
۱۸۴۲۳۲۷ر	۵- مسجد دارالاحسان - سنندج
۱۸۹۵۲۰ر	۶- بقعه مالک - سنقر
۲۸۹۵۴۷ر	۷- گنبد علویان - همدان
۷۱۹۹۶۹ر	۸- گنجنامه همدان
۵۰۰۰۰۰ر	۹- سنگ شیر - همدان
۷۰۰۰۰۰ر	۱۰- تکیه معاون‌الملک - کرمانشاه
۱۰۸۳۵۱۰ر	۱۱- شاهزاده محمد

بناهای تاریخی لرستان و خوزستان :

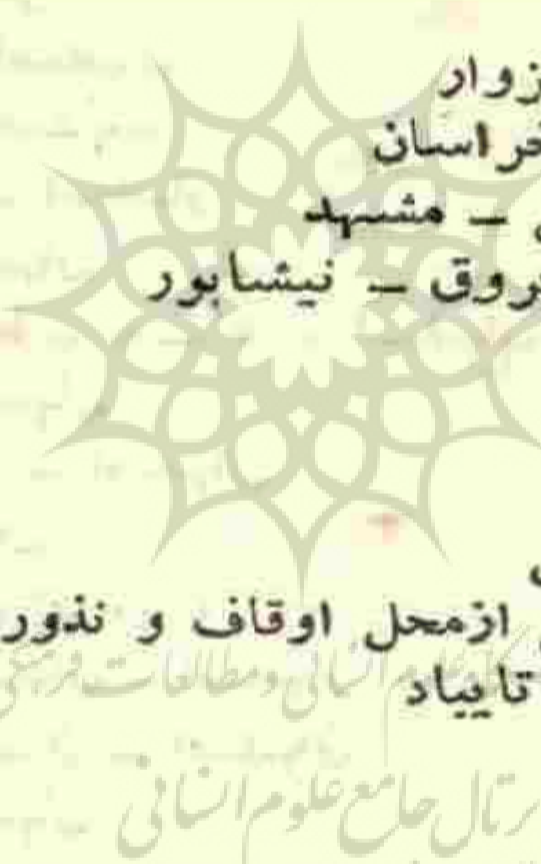
۲۷۱۳۰۹	۱- مسجد جامع - بروجرد
۲۲۷۶۴۷۶	۲- قلعه فلک الافلاک - خرم آباد
۱۸۳۷۷۳۴	۳- مسجد سلطانی - بروجرد
۲۸۰۲۳۴	۴- بقعه امامزاده قاسم - الیگودرز
۲۰۰۰۰	۵- مناره آجری - خرم آباد
۲۵۰۰۰۰	۶- بقعه امامزاده جعفر - بروجرد
۲۵۰۰۰۰	۷- مسجد جامع - شوشتر خوزستان
۲۲۹۲۶۸۲	۸- بقعه میرمحمد - خارك
۱۷۱۷۵۷۸	۹- کاخ آپادانا و قصر - شوش
۳۹۸۴۸۶۳	۱۰- چغازنبیل - خوزستان
۱۹۸۹۶۰	۱۱- آرامگاه یعقوب لیث صفار (بقعه شاه ابوالقاسم) دزفول
۷۰۰۰۰۰	۱۲- بقعه شاه ابوالقاسم - اهواز

بناهای تاریخی استان فارس :

۴۹۴۸۹۵۲	۱- کاخ ساسانی فیروزآباد
۲۴۹۴۴۳	۲- کاخ ساسانی سروستان فارس
۶۰۰۷۵	۳- گنبد علمدار ابرقو فارس
۲۲۳۴۸	۴- بقعه میرحمزه فارس
۹۸۷۱۴۳۸	۵- مسجد وکیل شیراز
۴۱۶۷۸۳	۶- مدرسه خان شیراز
۶۴۳۸۲۵	۷- مسجد نو شیراز
۴۲۹۸۵۶۰۷	۸- تخت جمشید ، پاسارگاد ، نقش رستم شیراز
۱۰۷۹۶۳۱۴	۹- برج معروف به زندان سلیمان پاسارگاد
۳۶۲۲۳۴۶	۱۰- بقعه سید علاء الدین حسین شیرازی
۵۸۴۱۰۷	۱۱- مسجد جامع نیریز فارس
۱۸۲۵۴۹۴	۱۲- بقعه علی بن حمزه شیراز
۲۷۳۴۳۹۱	۱۳- آرامگاه سعدی شیرازی
۳۸۶۲۷۶۸	۱۴- آرامگاه حافظ شیراز
۲۶۹۵۴۴	۱۵- آرامگاه خواجه شیراز
۸۱۷۷۴۶۷	۱۶- ازگ کریم خانی شیراز
۴۹۸۷۶	۱۷- تکیه نظامیه ابرقو
۲۷۱۰۰۸۲	۱۸- عمارت کریم خانی (ساختمان سابق اداره پست و تلگراف)
۷۰۰۰۰۰	۱۹- بقعه بی بی دختران شیراز
۹۸۳۷۴۰۰	۲۰- مسجد علمی ابرقو شیراز
۱۰۲۷۸۷۴	۲۱- آرامگاه کریم خان زند شیراز

- ۱۹۰۳۷۶
۷۷۷۹۶۹
۵۰۰۰۰۰
۳۰۰۰۰۰
۳۰۹۹۳۲
۳۰۰۰۰۰
۳۰۰۰۰۰
۴۵۹۰۰۰
۲۹۸۴۹۹
۱۴۴۳۰۵۴۰
۸۵۴۴۱
۴۴۰۰۰۰
۴۷۰۵۴۳
۵۰۰۰۰۰
- ۳۷۱۵۷۳۱
۳۱۴۲۹۵
۴۱۸۶۷۴۸
۱۷۰۱۶۲۲
۴۸۰۹۶۹
۲۶۳۸۶۴
۲۹۸۸۱۸
۵۶۳۵۸۳
۵۲۶۰۵
۳۱۸۹۵۵۸
۱۰۶۸۱۱۷
۳۷۳۵۰۶۵
۳۵۰۰۰۰
۸۰۰۰۰۰
۱۴۹۹۵
۸۰۰۰۰۰
- ۵۹۰۱۵۱
۱۹۴۲۰۵۷
۳۵۰۰۰
۲۲۷۹۵۰۴
۱۲۵۰۰۰۰
۳۵۴۲۰۸
- ۲۲- مسجد جامع عتیق شیراز
۲۳- بند امیر در فارس
۲۴- کاروانسرای باجگاه فارس
۲۵- مسجد جامع ابرقو
۲۶- بنای قدمگاه
۲۷- مقبره شیخ ابواسحق کازرون
۲۸- مسجد نصیرالملک شیراز
۲۹- کاخ و باغ ارم شیراز
۳۰- بقعه سید حاج غریب
۳۱- بقعه شاه چراغ شیراز
۳۲- امامزاده ابراهیم فارس
۳۳- باغ عفیف آباد
۳۴- بناهای تاریخی اوقاف و نذورات
۳۵- بنای برازجان
- بناهای تاریخی کرمان :**
- ۱- بقعه شاه نعمت‌اله ولی - ماهان
۲- گنبد جبلیه - کرمان
۳- مجموعه بناهای گنجعلیخان - کرمان
۴- مسجد ملک - کرمان
۵- مسجد جامع مظفری - کرمان
۶- بقعه پیر جارسوز - بردسیر
۷- بقعه محمد صالح درانار - کرمان
۸- مشتاقیه - کرمان
۹- مقبره آخوند
۱۰- حمام گنجعلیخان - کرمان
۱۱- ضرابخانه گنجعلیخان - کرمان
۱۲- میدان گنجعلیخان - کرمان
۱۳- رباط گنجعلیخان (رباط زین‌الدین) کرمان
۱۴- ارگ بم - کرمان
۱۵- قدمگاه فرانشاه
۱۶- مجموعه بناهای ابراهیم خان
- بناهای تاریخی خراسان :**
- ۱- مسجد شاه مشهد
۲- هر و نیه (آرامگاه امام محمد غزالی) - طوس
۳- مقبره ایاز - مشهد
۴- مقبره شیخ احمد جام - تربت جام
۵- مزار و مسجد قطب‌الدین حیدر - تربت حیدریه
۶- بقعه خواجه ربیع - مشهد

۱۰۰۰۰۰۰۰	۷- قدمگاه نیشابور
۱۰۰۰۰۰۰	۸- بازه هور - خراسان
۵۶۱ر۴۴۲	۹- مسجد جامع گناباد
۱۰۰۰۶۲۶۹	۱۰- رباط اشرف
۳۷۱ر۵۷۴	۱۱- بقعه امامزاده سلطانمحمد - کاخک
۲۷۸ر۹۴۸	۱۲- مسجد جامع بیرجند
۷۶۶ر۷۷۷	۱۳- مسجد جامع قائن
۲ر۱۷۸ر۹۸۰	۱۴- مصلی پائین مشهد
۴۵۹ر۹۹۱	۱۵- برج اخنجان خراسان
۷۹۹ر۸۷۲	۱۶- گنبد سبز - مشهد
۴۹۹ر۷۸۴	۱۷- مسجد جامع فردوس
۱ر۶۷۰ر۵۰۰	۱۸- مدرسه غیائیه خرگرد
۹۰۹ر۹۸۶	۱۹- کاخ خورشید - کلات نادری
۳۷۰ر۱۲۴	۲۰- بقعه امامزاده حمزه - شیروان
۴۹۸ر۹۳۰	۲۱- برج رادکان - خراسان
۸۳ر۵۸۰	۲۲- منار تاریخی خرگرد سبزوار
۳۵۸ر۷۶۳	۲۳- مسجد جامع بیدخت - خراسان
۶۰ر۰۰۰	۲۴- مقبره علامه شهیر عاملی - مشهد
۳۰۰ر۰۰۰	۲۵- مقبره امامزاده محمد محروق - نیشابور
۴۰ر۰۰۰	۲۶- مسجد پامنا سبزوار
۱۲۰ر۰۰۰	۲۷- مسجد فرومد سبزوار
۴۰۰ر۰۰۰	۲۸- برج علی آباد کشمار
۴۲ر۷۴۱	۲۹- اقامتگاه حمدالله مستوفی
۹۸۳ر۵۰۰	۳۰- تعمیرات بناهای تاریخی از محل اوقاف و نذورات
۱ر۰۰۰ر۰۰۰	۳۱- مزار مولانا زین الدین در تایباد
۱۸۵ر۰۰۰	۳۲- امامزاده حمزه شیروان

بناهای تاریخی اصفهان :

۷۹ر۰۹۴ر۱۷۳	۱- عمارت چهلستون - اصفهان
۱۹۸ر۹۴۷	۲- چهارسو خرابخانه - اصفهان
۱۲۷ر۱۳۰	۳- سردرب قیصریه - اصفهان
۵ر۰۴۵ر۴۸۷	۴- مسجد شاه اصفهان
۳ر۹۱۷ر۶۳۴	۵- عالی قاپو - اصفهان
۲۵۶ر۱۶۶	۶- هارون ولایت - اصفهان
۱ر۰۲۰ر۳۴۷	۷- مسجد علمی - اصفهان
۱۶۱ر۱۰۰	۸- آرامگاه الرشید بالله - اصفهان
۶۱ر۷۹۵	۹- مسجد علینقی آقا - اصفهان

- ۱۰- منارجنبان - اصفهان
- ۱۱- بقعه بابا رکن‌الدین - اصفهان
- ۱۲- مدرسه امامیه - اصفهان
- ۱۳- مسجد برسیان و بقعه پیربکران
- ۱۴- مسجد و مناره سین - اصفهان
- ۱۵- کاخ هشت بهشت - اصفهان
- ۱۶- میدان نقش جهان - اصفهان
- ۱۷- بقعه شاه‌رضا - اصفهان
- ۱۸- کلیسای بیت‌لحم اصفهان - بیدخم اصفهان
- ۱۹- بازارچه بلند - اصفهان
- ۲۰- مسجد جامع نطنز
- ۲۱- خانقاه شیخ عبدالصمد نطنز
- ۲۲- مسجد جامع نائین
- ۲۳- مسجد اتابک شهرکرد
- ۲۴- مسجد محمدیه نائین
- ۲۵- روشنائی بناهای اصفهان
- ۲۶- بقعه در بامام - اصفهان
- ۲۷- مسجد ساروتقی - اصفهان
- ۲۸- پل خواجه - اصفهان
- ۲۹- دومناره سردر سلطان بخت‌آغا - اصفهان
- ۳۰- تالار اشرف - اصفهان
- ۳۱- چهارسو ساروتقی - اصفهان
- ۳۲- مسجد جامع اصفهان
- ۳۳- گنبد سبز زواره - اصفهان
- ۳۴- مسجد خسرو اردستان - اصفهان
- ۳۵- مسجد جامع اردستان - اصفهان
- ۳۶- سی‌وسه‌پل - اصفهان
- ۳۷- پل چوم - اصفهان
- ۳۸- مسجد جامع گلپایگان
- ۳۹- مدرسه جده بزرگ - اصفهان
- ۴۰- مناره سلجوقی - اصفهان
- ۴۱- بقعه ابو‌الفتح - گلپایگان
- ۴۲- خانه قدیمی نائین
- ۴۳- مسجد شیخ لطف‌اله - اصفهان
- ۴۴- آتشگاه - اصفهان
- ۴۵- حمام رنان - اصفهان
- ۴۶- بقعه امامزاده شاه‌زید - اصفهان
- ۴۷- بقعه امامزاده اسماعیل - اصفهان
- ۱۴۹۷۸۱
- ۵۶۸۷۸
- ۲۳۰۳۰۷
- ۲۲۰۳۰۵۹
- ۱۰۶۲۷۵
- ۱۹۷۹۵۲۵۹
- ۱۳۸۸۴۵۷
- ۱۶۴۸۹۱۳
- ۵۴۹۷۹۸
- ۱۱۴۹۱۴۶
- ۵۵۷۸۱۸
- ۶۸۶۶۸۱
- ۱۲۲۱۸۹۰
- ۵۱۸۸۵۷
- ۳۶۱۲۴۵
- ۱۷۱۵۶۰۱۶
- ۳۱۰۱۴۵
- ۵۶۷۰۵۵
- ۱۶۶۸۰۰۳
- ۴۶۸۹۰۸
- ۲۲۰۹۷۴۲
- ۵۸۶۴۸۸
- ۱۰۱۴۴۹۶۱
- ۹۰۹۰۵
- ۱۷۰۵۲۸
- ۶۰۰۰۰
- ۱۵۷۵۸۰۵۰
- ۲۵۵۷۵۱۵
- ۱۰۴۹۹۸۲
- ۷۵۰۰۰۰
- ۴۰۰۲۵
- ۳۰۰۰۰۱
- ۲۰۹۶۴۶۸
- ۲۳۰۰۰۰
- ۱۱۴۱۳۳۱
- ۱۵۱۰۲۹
- ۶۸۹۲۸
- ۴۴۱۴۹۴

۹۳۸۰۰۴۲	۴۸- تکیه آقا حسین خوانساری
۹۶۳۸۳	۴۹- آرامگاه ملک شاه سلجوقی و خواجه نظام الملک - اصفهان
۶۷۳۰۰۹۹	۵۰- میدان نقش جهان
۱۹۱۵۰۲۳۹	۵۱- بازار غربی نقش جهان
۱۴۹۰۸۳۷	۵۲- امامزاده قاسم - اصفهان
۱۵۰۷۰۰۰	۵۳- مسجد لنبان - اصفهان
۹۵۲۰۰۰	۵۴- مدرسه چهارباغ - اصفهان
۲۴۵۰۰۰	۵۵- مدرسه ملا عبدالله - اصفهان
۱۸۰۰۰	۵۶- امامزاده احمد - اصفهان
۲۳۵۰۰۰	۵۷- مقبره مجلسی - اصفهان
۶۵۰۰۰	۵۸- مدرسه جلالیه - اصفهان
۹۶۰۰۵۷	۵۹- امامزاده ۱۷ تن گلپایگان
۶۴۰۰۰	۶۰- مدرسه ذوالفقاری
۸۰۰۰۰	۶۱- مدرسه شمس آباد - اصفهان
۲۵۰۰۰	۶۲- امامزاده شاه ابوالقاسم - اصفهان
۱۶۴۴۲۹۶۴	۶۳- بناهای تاریخی از محل اوقاف
۳۵۱۳۷۲	۶۴- بناهای تاریخی از محل شورای شهرستان
۲۳۰۰۰	۶۵- مسجد شیخ لطف الله

بناهای تاریخی فرمانداریکل سمنان :

۱۰۳۱۵۰۳۱۵	۱- مسجد جامع سمنان
۸۶۰۰۶۳	۲- بقعه پیر علمدار - دامغان
۴۴۹۷۴۵	۳- چشمه علی - دامغان
۶۵۶۰۰۷۰	۴- تاریخانه - دامغان
۷۰۰۰۰	۵- مزار بابزید - بسطام
۱۰۰۰۰	۶- مسجد جامع بسطام
۴۰۰۰۰	۷- بقعه چهل دختران - دامغان
۴۰۰۰۰	۸- خانقاه شیخ علاءالدوله - سمنان
۳۰۰۰۰	۹- برج مهماندوست - دامغان

بناهای تاریخی یزد :

۲۶۴۲۹۴۹	۱- مسجد جامع کبیر یزد
۳۰۰۰۰	۲- مصلاهی عتیق - یزد
۱۲۶۰۰۲۵	۳- مسجد ریگ یزد
۲۲۳۴۹۲	۴- مسجد و تکیه امیرچخماق - یزد
۱۰۰۰۰	۵- عمارت بادگیر باغ دولت آباد - یزد

۵- تأسیس موزه‌های متعدد در تهران و شهرستانها :

چنانکه میدانیم موزه محلی است برای نمایش اشیاء و بررسی آثار مربوط به گذشته که بطریق فنی و علمی تنظیم و ترتیب یافته است تا سیر تحولات تاریخی و انحطاط و ترقی آنها را نشان بدهد. موزه‌ها و مجموعه‌ها کلا در تعلیم و تربیت جوانان و دانش-آموزان و رشد فکری دانشجویان و تمام مردم مفید و مؤثر بوده و کمک زیادی به شناخت چگونگی زندگی گذشته میکند و در ۵۰ سال اخیر که مریبان و گردانندگان چرخهای تربیتی به فکر پرورش واقعی کودکان و نوجوانان افتاده‌اند از موزه‌های مختلف مملکت مانند يك ابزارکار در امر پرورش قوای فکری و روحی کودکان استفاده میکنند و روز به روز این علاقه در افراد مملکت ما زیاد میشود که از موزه‌ها بازدید کرده و با آثار و هنر گذشتگان و امروزی آگاه گردند .^{۳۲}

پوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

کتابخانه جامع علوم انسانی

۱۰۹۹۹۸۸ ر	۶- بقعه امامزاده عبدالله در بافق
۱۹۶۶۷۷۹ ر	۷- بقعه سید رکن‌الدین - یزد
۳۰۳۳۲۹ ر	۸- سردر مسجد شاه ابوالقاسم - یزد
۱۶۹۸۷۳ ر	۹- گنبد هشت «مدرسه حسینیان»
۱۲۹۸۵۳ ر	۱۰- بقعه دوازده امام - یزد
۱۹۹۰۲۹ ر	۱۱- بقعه سلطان بندرآباد - یزد
۲۴۹۶۳۶ ر	۱۲- بقعه شیخ احمد فهادان - یزد
۱۹۹۳۹۴ ر	۱۳- بقعه شاه کمالیه - یزد
۲۹۹۹۴۵ ر	۱۴- مسجد کهن فهرج - یزد
۴۰۰۰۰ ر	۱۵- مدرسه شهاب‌الدین طراز یزد
۳۰۰۰۰ ر	۱۶- مدرسه کمالیه - یزد
۴۹۹۸۵۱ ر	۱۷- بقعه سید شمس‌الدین - یزد
۵۰۰۰۰ ر	۱۸- بقعه شیخ جنید توران پشت - یزد
۵۰۰۰۰ ر	۱۹- خانقاه - یزد

۳۷- در تنظیم این قسمت از گفتار از نشریه‌ای بنام «موزه‌های ایران، نوشته محمد حسن سمسار که در سال ۱۳۴۵ خورشیدی منتشر شده استفاده گردیده است .

برای آگاهی بیشتر از وجود موزه‌های متعدد که در ۵۰ سال گذشته در این کشور به وجود آمده و تأسیس شده‌اند فهرست وار آنها را نام می‌بریم :

الف - موزه‌های تهران :

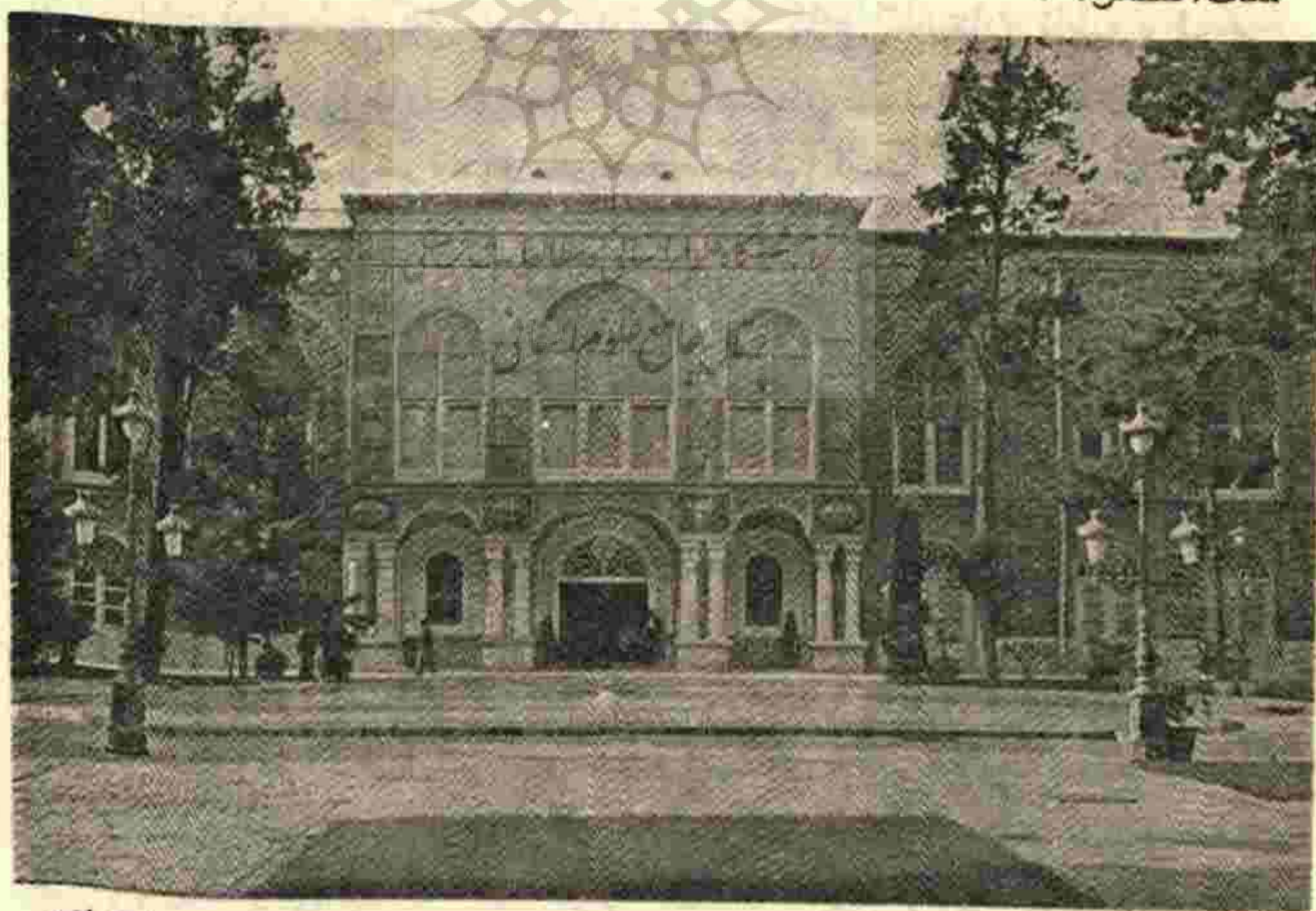
۱- موزه سلطنتی گلستان :

این موزه نخستین و کهنسالترین موزه کشور ایران است . این موزه در کاخ گلستان قرار دارد . بنای اصلی قدیمی این کاخ در زمان سلطنت آقامحمدخان قاجار آغاز شد و در سال ۱۲۱۶ هجری قمری (۲۳۶۰ شاهنشاهی) بپایان رسید و در دوره ناصرالدین شاه تعمیرات و تغییرات زیادی در آن انجام گرفت و در زمان مظفرالدین شاه چند تالار دیگر بر آن افزوده شد .

ساختمان موزه که اینک بنام موزه کاخ گلستان نامیده شده شامل تالار سلام (اطلاق موزه) تالار گلستان - سفره‌خانه - تالار برلیان - اطاق و سرسراها و حوضخانه‌هایی است که در سمت شمال باغ گلستان قرار دارد . در سال ۲۶۳۸ شاهنشاهی (۱۲۹۶ هجری قمری) بدستور ناصرالدین شاه موزه دولتی را که ابتدا در داخل عمارت سلطنتی قرار داشت خراب کردند و تالار کنونی را به جای آن ساختند . در آغاز علاوه بر آثار هنری قسمت اعظم جواهرات سلطنتی را در قفسه‌ها و جعبه آئینه‌ها در همین جا به معرض نمایش گذاشته بودند اما در هنگامی که تنباکو حرام شد و مردم برای تظلم و دادخواهی به کاخ گلستان آمدند و جوار و جنجال راه انداختند ناصرالدین شاه بیمناک گردید و دستور داد به بهانه تعمیر تالار موزه ، جواهرات را در گاوصندوقهای آهنی گذاشتند و در سردابهای محکم عمارت خوابگاه مخفی کردند و به جای آن ظروف گرانبهای قدیمی را که در انبارهای سلطنتی موجود بود در قفسه های موزه چیدند . اشیائی که در موزه گلستان به معرض نمایش

گذاشته شده عبارتست از اشیائی که ارزش تاریخی دارد ، مانند تابلو تاجگذاری اعلیحضرت رضاشاه کبیر ، کار مسیو ماک نقاش روسی و فرمان ولایتعهدی اعلیحضرت محمدرضاشاه آریامهر ، اثر شادروان مظاهری لك و درفش تاجگذاری اعلیحضرت رضاشاه کبیر که توسط سرلشگر امیر طهماسبی از تبریز به تهران آورده شده است . تخت طاووس (تخت خورشید) که در سال ۲۳۵۹ شاهنشاهی (۱۲۱۵ هجری قمری) بدستور فتحعلیشاه قاجار در اصفهان بوسیله هنرمندان اصفهانی ساخته شده است . صندلی طلای محمد شاه قاجار ، مجسمه مفرغی عباس میرزا ، تاج آقامحمدخان قاجار و مقداری از اشیاء اهدائی سلاطین و رؤسای کشورهای مختلف جهان و تابلوهای با ارزش هنری کمال‌الملک و صنیع‌الملک و محمودخان ملک الشعرا .

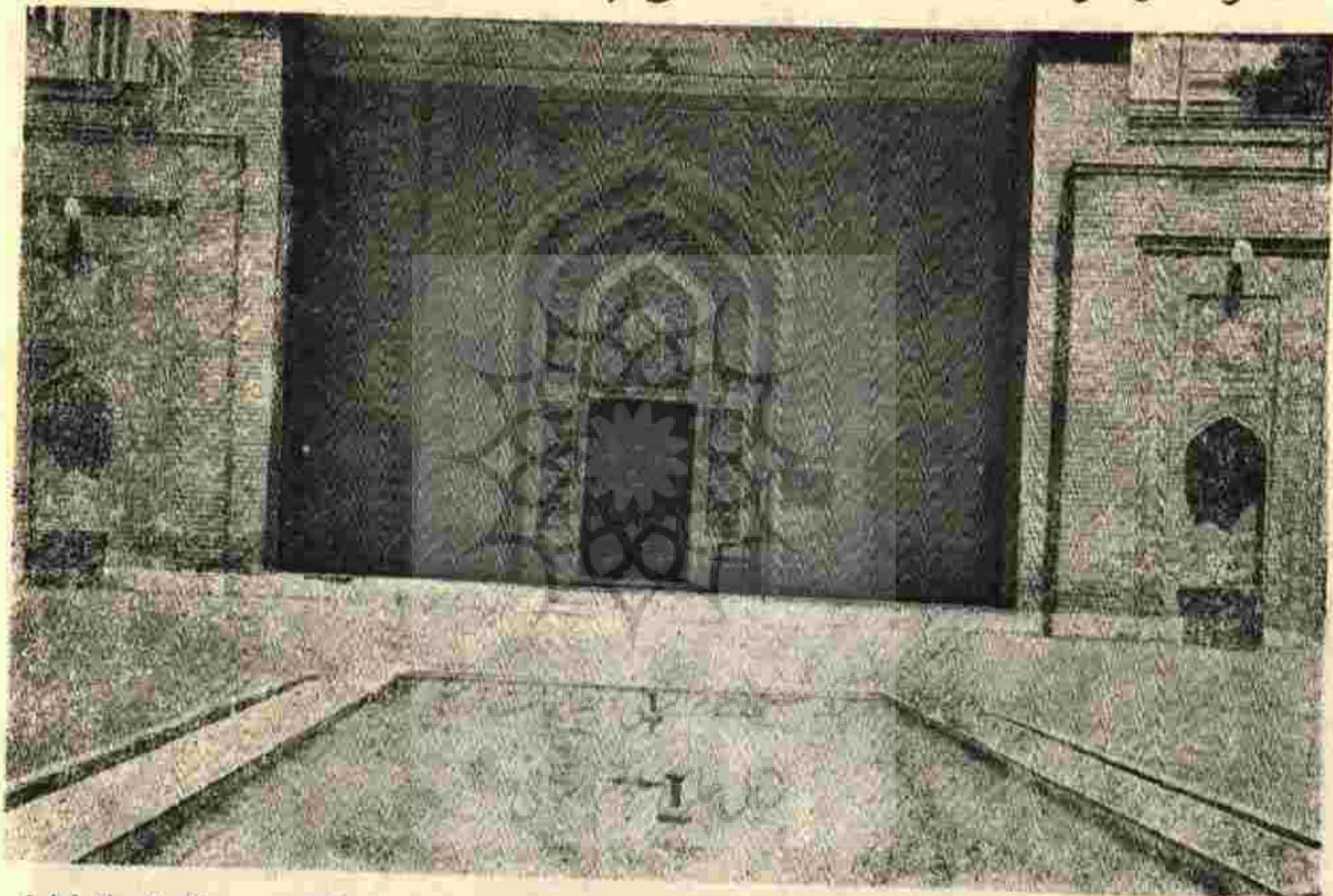

در ورودی و نمای خارجی موزه کاخ گلستان که محل تاجگذاری شاهنشاه آریامهر و شهبانو بود .

در دوران سلطنت شاهنشاه آریامهر موزه کاخ گلستان بار دیگر تعمیر اساسی شد و به شیوه آبرومندتری درآمد و تزئینات آن نیز بسبب جالبی انجام گرفت .

۲- موزه هنرهای ملی :

این موزه بفرمان اعلیحضرت رضاشاه کبیر در حوضخانه باغ نگارستان در سال ۲۴۸۹ شاهنشاهی (۱۳۰۹ شمسی) ایجاد گردید .

نمای خارجی و در ورودی موزه هنرهای ملی (عکس از مرکز اسناد اداره کل موزه‌ها)

آثاری که در این موزه به معرض نمایش گذاشته شده عالیترین نمونه از کارهای ۶۰ نفر از هنرمندان معاصر ایران است . مینیاتورها و نقاشیهای زیبا برجسته‌ترین و بهترین آثار موجود در این موزه را تشکیل میدهد . گذشته از مینیاتورها و نقاشیها ، خاتم و تذهیب مجموعه‌ای از نقشه‌های قالی در این موزه اهمیت زیادی دارد .

۳- موزه مردم شناسی :

بنای قبلی موزه مردم شناسی در زمان سلطنت اعلیحضرت رضاشاه کبیر در سال ۲۵۹۴ شاهنشاهی (۱۳۱۴ شمسی) بنیاد نهاده شد و پس از دو سال کوشش مداوم در راه تشکیل آن سرانجام در سال ۲۴۹۶ شاهنشاهی (۱۳۱۶ خورشیدی) موزه مردم شناسی در خیابان آرامنه (بوعلی) گشایش یافت .

این موزه از آغاز تأسیس تا سال ۲۵۱۳ شاهنشاهی (۱۳۳۳ خورشیدی) تحت نظر وزارت فرهنگ سابق اداره میشد و بعداً زیر نظر اداره کل هنرهای زیبای کشور به فعالیت خود ادامه میداد و پس از تأسیس وزارت فرهنگ و هنر زیر نظر این وزارتخانه و اداره کل موزه‌ها به فعالیت خود ادامه میدهد . در این موزه که زندگی روزمره و وسایل و لباسهای چهار قرن پیش تاکنون را به

نمای موزه مردم شناسی از جنبه شمال غربی واقع در کاخ ایض ، میدان
ارک - (عکس از مرکز اسناد اداره کل موزه‌ها)

معرض نمایش گذاشته‌اند در عهد شاهنشاه آریامهر تغییرات زیادی بوجود آمده است بطوریکه از بدو تشکیل اداره موزه‌ها و فرهنگ عامه در هنرهای زیبای سابق، هیئت‌های علمی مردم‌شناسی برای گردآوری مدارک مربوط به آداب و رسوم و فولکلور به ویژه خرید لباسهای محلی اکراد و ایلات کرد و لر و ترک به همه قسمت‌های کشور مسافرت کرده‌اند و برای نشان دادن طرز تفکر و آداب و رسوم و جامه‌های طبقات مختلف از نژاد مختلف کشور نمونه‌هایی را در موزه مردم‌شناسی به معرض نمایش گذاشته‌اند تا بازدیدکنندگان علاقمند با زندگی و طرز اندیشه هم‌میهنان خود آشنائی کامل پیدا کنند. از هنگامیکه مرکز مردم‌شناسی ایران به وجود آمد این نوع فعالیت در موزه مردم‌شناسی بیشتر شد و برای بهتر نشان دادن مجسمه‌ها و لباسهای محلی و با توجه به لزوم محل کافی در موزه مردم‌شناسی محل دیگری را در نظر گرفتند و در سال ۲۵۲۷ شاهنشاهی موزه را به کاخ ابيض در کنار مجموعه کاخ گلستان انتقال دادند. در اینجا تالارهای بیشتری برای نمایش اشیاء و آثار فولکلوریک در اختیار موزه مردم‌شناسی قرار گرفت و فعالیت چشم‌گیری در این موزه دیده میشود که بسبب مدیریت صحیح و صمیمیت کامل اعضای آن روز به روز مردم را از گوشه و کنار شهر و کشور با آمادگی بیشتر بدین بازدید دعوت میکند.

۴- موزه هنرهای تزئینی :

موزه هنرهای تزئینی در سال ۲۵۱۸ شاهنشاهی (۱۳۳۸ خ) بنیاد نهاده شد و در سال ۲۵۲۰ شاهنشاهی (۱۳۴۱ خورشیدی) افتتاح گردید. هدف از تاسیس این موزه معرفی بیشتر هنرهای تزئینی ایران بود که ریشه عمیق و چندین هزار ساله دارد. در حقیقت هسته مرکزی موزه هنرهای تزئینی بر پایه مجموعه اشیاء شادروان

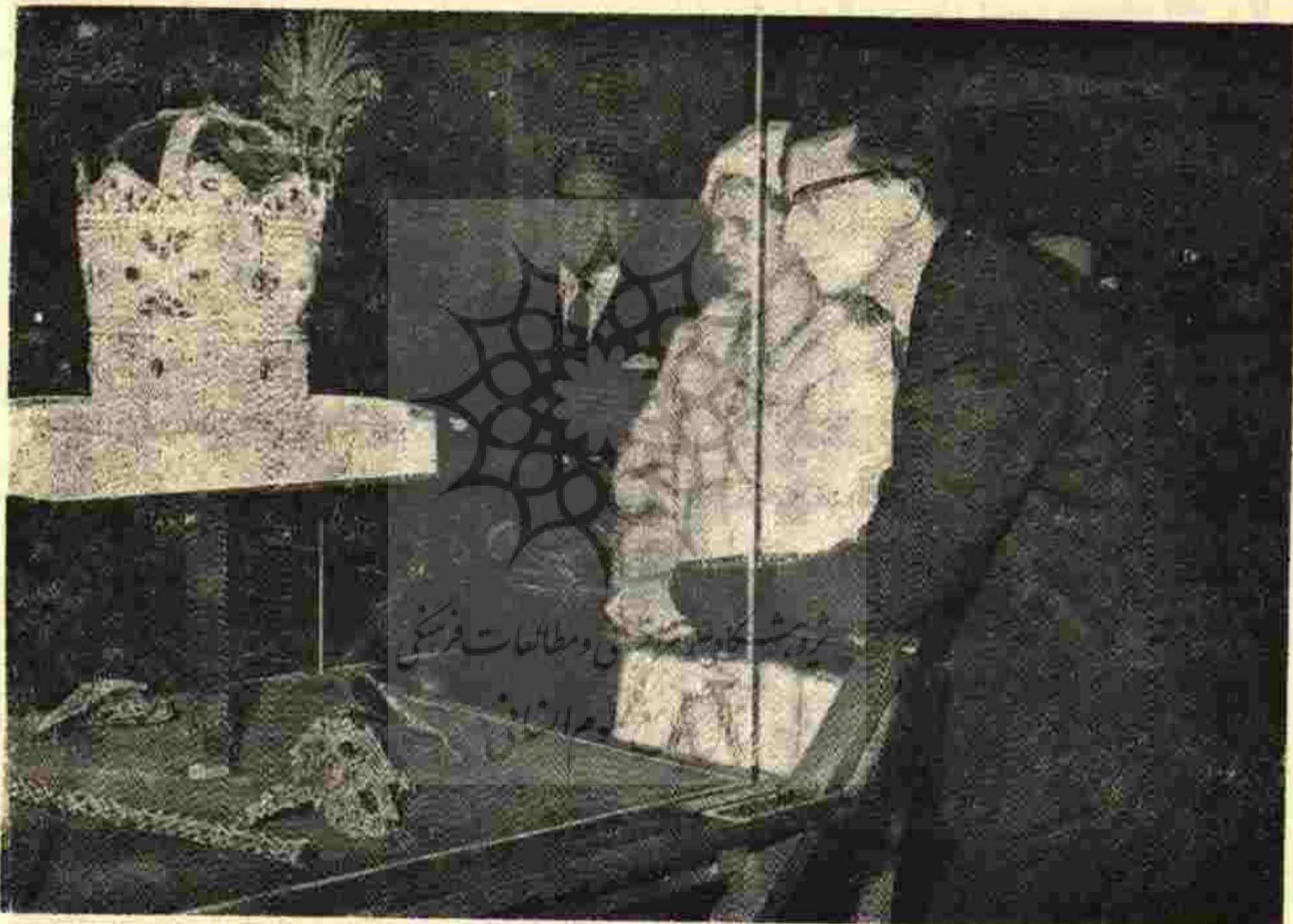
(عبداله رحیمی) قرارداد که ۴۰ سال از عمر خویش را در راه گردآوری این مجموعه صرف کرد و بازحمات زیادی موفق شد آثار و اشیاء جمع‌آوری شده خود را به صورت نمایشگاه‌های متعدد در ممالک متحده آمریکا به معرض نمایش قرار دهد و به فرمان شاهنشاه آریامهر این مجموعه به ایران بازگردانیده شد و به وسیله هنرهای زیبای کشور خریداری گردید و با افزودن مقداری از اشیاء تازه به این مجموعه مبنای تأسیس موزه هنرهای تزئینی در تهران گردید.

در تالارهای این موزه فرمانها - عقدنامه‌ها و انواع پرده‌ها و روکرسیها با قلابدوزی و پارچه‌های زری و مخمل و ترمه و مجموعه‌ای از سوزن دوزی و منجوق‌دوزی از محله‌های مختلف ایران به معرض نمایش گذارده شده است. تعداد زیادی از نمونه‌های خطوط کوفی - ثلث - نسخ - تعلیق - و نستعلیق و شکسته از خطاطان معروف ایران و نسخه‌هایی از قرآنهای نفیس و دیوانهای شعرا و تابلوهایی از مینیاتور و نقاشی و ابرنگ و سیاه قلم از نقاشان قدیم و قلمدانهای زیبای قرون گذشته زینت بخش تالارهای این موزه است. برای تکمیل این موزه و بهتر نشان دادن اشیاء و آثار موجود در آن اخیراً ساختمان جدیدی در خیابان کریمخان زند با محله‌ها و تالارهای نمایش کافی به شیوه تازه ساخته شده که هنوز رسماً این موزه در محل جدید خود افتتاح نگردیده است. در این موزه تقریباً ۱۲۰۰ شیئی در معرض نمایش قرار گرفته است.

۵- موزه جواهرات سلطنتی :

موزه جواهرات سلطنتی در دیماه سال ۲۵۱۹ شاهنشاهی (۱۳۳۹ خورشیدی) بوسیله شاهنشاه آریامهر در طبقه زیرین بانک ملی ایران (خیابان فردوسی) گشایش یافت. جواهرات و اشیاء نفیس این موزه تا افتتاح آن، در خزانه جواهرات بانک ملی ایران

نگهداری میشد . این اشیاء نفیس در سال ۲۶۹۶ شاهنشاهی (۱۳۱۶ خورشیدی) بفرمان اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر و به موجب قانون مصوبه همان سال به بانک ملی انتقال یافت و پس از گشایش موزه جواهرات سلطنتی تمام اشیاء نفیس در ۲۷ جعبه آئینه در این موزه نگهداری میشود که در میان این جواهرات دریای نور - تاجماه - تاج نور - تاج پهلوی - تاج کیانی - جقه نادری و کمره جواهر نشان نیز دیده میشود .

اعلیحضرت پادشاه و علیاحضرت ملکه بلژیک به هنگام بازدید از کشور شاهنشاهی ایران روز ۴۰ آبان ماه سال ۲۵۴۳ شاهنشاهی از موزه جواهرات سلطنتی بازدید فرمودند . تاج کیانی در جعبه آئینه دیده می شود .

۶- موزه شهید آریامهر :

موزه شهید آریامهر همزمان با برگزاری جشنهای ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی ایران در سالن زیبای بنای یادبود شهید آریامهر

افتتاح گردید و شاهنشاه و میهمانان ارجمندشان در سال ۲۵۲۰ شاهنشاهی (۱۳۵۰ خورشیدی) این موزه را افتتاح فرمودند. در این موزه تازه و زیبا مقدار زیادی از بهترین و ارزنده‌ترین اشیاء و آثار هنری قدیم ایران بنمایش گذارده شده است. تالار این موزه بطرز بسیار جالبی ساخته و تزئین شده است. سالن سمعی و بصری این موزه که یکدوره کامل تاریخ ایران را توسط فیلم و اسلاید از نظر بینندگان میگذرانند از ابتکارات دانشمندان و هنرمندان فیلمبردار چکسلواکی میباشد. دیدار از این سالن خاطره‌های تاریخی قرن بیستم را در بازدید کننده زنده میکند و او را سخت تحت تاثیر پیشرفت‌های مملکتی قرار میدهد.

۷- موزه خانه صبا :

موزه خانه صبا در کوچه ظهیرالاسلام قرار دارد. این موزه که بیاد شادروان ابوالحسن صبا در منزل مسکونی او بنیاد نهاده شده نمایانگر اسباب و لوازم شخصی و انواع مختلف ابزار و ادوات موسیقی متعلق به شادروان صبا^{۳۸} است. این موزه در ۲۱ آبانماه سال ۲۵۳۲ شاهنشاهی (۱۳۵۲ خ) از طرف اداره کل موزه‌ها تأسیس و افتتاح گردید.

۳۸- شادروان ابوالحسن صبا بسال ۱۲۸۱ خورشیدی در تهران زاده شد. پدر او ابوالقاسم کمال السلطنه فرزند محمد جعفر خان صدرالحکما فرزند محمود خان صبا (۱۲۲۸ - ۱۳۱۱ هجری قمری) شاعر و نقاش عهد ناصری بود و محمود خان صبا فرزند محمدحسین خان عندهلیب و نوه فتحعلیخان صبا (۱۱۷۹ - ۱۲۳۸ هجری قمری) ملك الشعراى دربار فتحعلیشاه قاجار بوده است. فتحعلیخان صبا حکومت قم و کاشان را داشت. کمال السلطنه پدر صبا از مردان فاضل و هنردوست عصر خویش بشمار میرفت. او طبیب و ادیبی بود دوستدار موسیقی که سه‌تار را دلنشین مینواخت و نخستین بار سه‌تار را به فرزند خویش آموخت. صبا در چنین خانواده‌ای پا به هستی نهاد و برای نیاکانش به حق مردی شایسته بوده است. صبا ترجیح میداد که فقط يك

نوازنده باشد و هنرش صرفاً به نواختن يك ساز خلاصه نمیشود. او بیشتر سازهای ایرانی را به چیره‌دستی مینواخت و امروز ما او را استاد مسلم سه‌تار و ویلن می‌شناسیم. صبا علاوه بر نوازندگی گهگاه آهنگسازی هم میکرد و به ادبیات - نقاشی - هنرهای زیبا - نجوم و پرورش گل عشق می‌ورزید. او در میان هنرمندان موسیقی ایران مردی بی‌مانند بود.

آشنائی صبا با موسیقی در خردسالی با تعلیم سه‌تار از پدرش آغاز گردید و ندیمه عمه‌اش زنی با اسم ربابه‌خانم ضرب را به او یاد داد و بعدها این‌هنر را نزد حاجی‌خان نوازنده مشهور ضرب تکمیل کرد. صبا اصول نواختن سه‌تار را از میرزا عبدالله فرزند آقا علی‌اکبر فراهانی نوازنده دوره ناصری آموخت و سپس نزد غلامحسین درویش (۱۲۵۱-۱۳۰۵) رفت و در مکتب او سه‌تار را به کمال رساند. صبا کمانچه را از حسین‌خان اسماعیل‌زاده (متوفی ۱۳۲۰) تعلیم گرفت. صبا اعتماد داشت که ویلن دارای ساختمانی بمراتب کامل‌تر از کمانچه است و نوازنده ایرانی باید بدون هیچگونه تعصبی آنرا بدست گیرد. نخستین معلم ویلن صبا حسین‌خان هنگ‌آفرین بود و در سال ۱۳۰۲ خورشیدی که مدرسه عالی موسیقی کلنل علینقی وزیر تاسیس گردید به کلاس درس وزیر رفت. بنا بگفته روح‌اله خالقی «وزیری را باید آخرین معلم صبا دانست» استاد علینقی وزیر در یادداشت‌های خود مینویسد: «ابوالحسن خان صبا، ویلن خوب خواهد زد باید با پدرش مذاکره شود تا از این خرافات که ساز بد است خارجشان کنیم» این اشاره وزیر شاید بدین خاطر است که کمال السلطنه پدر صبا اگرچه خود ساز میزد فرزندش را هم به آموختن موسیقی تشویق و ترغیب مینمود اما تحت تأثیر تعصبات زمانه‌اش نوازندگی را به عنوان يك حرفه اصلی برای صبا چندان خوشایند نمیدانست. نوازندگی، اما کار اصلی صبا شد. او به سبب اطلاعات وسیعش در موسیقی خیلی زود اهمیت تعلیمات وزیر را درک کرد. شادروان خالقی مینویسد: «در حقیقت ما در این کار (تعلیم موسیقی در کلاس وزیر) علاوه بر استاد مرهون بهترین شاگردش یعنی صبا بودیم».

صبا به سنتور نیز آشنا داشت و سنتور را از علی‌اکبر شاهی معروف به «آبدارخانه» آموخته بود. صبا وقتی سنتور حبیب سماعی (۱۲۸۰ - ۱۳۳۵ خورشیدی) را شنید شیفته کار این هنرمند شد برای حبیب کلاسی ترتیب داد و با او در رادیو نیز همکاری کرد. صبا عاشق همه سازها بود ولی اهمیت اصلی او در نواختن سه‌تار و ویلن بوده است. در نواختن این دو ساز صاحب سبک و مکتب خاصی بوده است. صبا ویلن را طوری مینواخت که پیش از او کسی به آن خوبی ننواخته بود. صبا مردی بود با ظاهری خوش و بسیار ساده زندگی میکرد و با اکثر شاعران و هنرمندان عصر خود دوستی داشت. او مدتی در مدرسه عالی امریکائی تحصیل کرده بود. صبا در سال ۱۳۰۱ مدرسه را رها کرد و به موسیقی روی آورد. در جوانی مدتی در قورخانه کار کرد، با وجود حقوق ماهیانه قابل ملاحظه کار در قورخانه، این شغل را بدین شرط پذیرفت که آزاد باشد و در هر قسمتی مایل است کار کند. در آنجا نجاری - سوهانکاری

و ریخته‌گری آموخت و مهارت‌هایی را که از این طریق بدست آورد بعداً در ساختن آلات و اسباب موسیقی بکار گرفت .

در سال ۱۳۰۶ خورشیدی از طرف استاد علینقی وزیر مامور شد در رشت مدرسه‌ای مخصوص موسیقی تاسیس کند . وزارت معارف نیز با این امر موافقت نمود و امتیاز مدرسه صنایع ظریفه رشت را بنام او صادر کرد . صبا به رشت رفت و مدت ۲ سال در آنجا همراه با تعلیم موسیقی در روستاها و کوهپایه‌های شمال به جمع‌آوری آهنگهای محلی پرداخت . صبا شیفته موسیقی محلی شمال شد و ارمغانهای با ارزشی از این مأموریت همراه آورد . صبا از سال ۱۳۱۰ یک کلاس خصوصی موسیقی در منزل خود ترتیب داد و از سال ۱۳۱۸ که رادیو تهران تاسیس گردید نوازندگی در رادیو را به عهده گرفت و تا پایان عمر در هنرستان ملی بکار تدریس و تحقیق موسیقی اشتغال داشت .

کار سنگین تعلیم و تربیت صبا باعث شد که صبا به نواختن ویلن و سه‌تار کمتر پردازد ، در این باره خالقی مینویسد :

«ویلن صبا تا سال ۱۳۱۰ رو به کمال می‌رفت و از آن به بعد در سبکی که برگزیده بود ثابت ماند ، زیرا صبا از این پس اوقات خود را مصروف تعلیم شاگردان نمود و مجال بیشتری که تمرین مرتب کند نیافت اکنون که ۲۶ سال از آن تاریخ میگذرد (زمان نوشته خالقی ۱۳۳۶ خورشیدی است) هنوز هیچیک از تربیت‌یافتگان صبا یا نوازندگان دیگر روشی برتر از صبا پیش نگرفته اند . بنا براین افتخار صبا در این است تا روزی که چشم از جهان بر بست نوازنده ممتاز و استاد یگانه ویلن در موسیقی ایران بود .»

ماحصل کار صبا پیوند احترام‌انگیزی است میان گذشته و حال موسیقی ایران . صبا موسیقی غرب را بخوبی می‌شناخت . مجسمه‌ای از بت‌هون همیشه در اتاق کارش بود . بطوریکه نقل میکنند صبا در برابر یک قطعه موسیقی زیبا بی‌اختیار اشک میریخت . صبا مرد ظریفه‌گو و خوش‌مشرابی بود جدی‌ترین آهنگها را با شعر خنده‌داری که می‌ساخت برای دوستانش به آواز میخواند . خط شکسته نستعلیق را نیکو مینوشت . شطرنج‌باز ماهری هم بود . یک کارگاه کوچک نجاری در خانه‌اش داشت . کارهای دستی و سازهایی که خود ساخته ، حاکی از دقت نظر و حوصله او است .

صبا در جوانی به مدرسه کمال‌الملک رفت و از او نقاشی را فراگرفت . از نقاشان کلاسیک به رامبراند علاقه داشت و در باره نقاشیهای پیکاسو گفته است : «خوبی این کار اینست که آدم از توی یک تصویر تصویرهای دیگری میتواند بیرون بکشد ...» صبا گذشته از اینکه ادبیات کلاسیک ایران را بخوبی می‌شناخت از ادبیات جدید ایران نیز اطلاع کامل داشت . آثار نیما یوشیج و هدایت را خوانده بود و با نیما دوستی نزدیکی داشت . صبا در سالهای آخر زندگی از بیماری قلب رنج میبرد و معاشرت‌هایش را محدود کرده بود و بسیار زودرنج و کم حوصله شده بود . صبا در شب جمعه ۲۹ آذرماه ۱۳۳۶ خورشیدی چشم از جهان فرو بست و به ابدیت پیوست . یادش گرامی و روانش شاد باد .

۸- موزه نگارستان :

موزه نگارستان در خیابان سپه در محل کاخ علیاحضرت ملکه مادر در سال ۲۵۳۴ شاهنشاهی (۱۳۵۴ خورشیدی) تشکیل و افتتاح گردید. این موزه هم بسیار زیبا بوده و در دو طبقه اشیاء و آثار را در معرض دید مردم قرار داده‌اند.

در این موزه تابلوهای زیبا و مختلفی از نقاشان زبردست عهد قاجار بویژه تابلو نقاشی فتحعلیشاه و نوادگانش را قرار داده‌اند. ظروف کریستال - چینی و بلور دوران قاجار و اواخر زندیه نیز جزو آثاری است که به نمایش گذارده شده است. قباله‌های ازدواج و قرآن‌ها و کتب خطی نیز از آثار موجود در این موزه است.

۹- موزه سلسله پهلوی یا موزه کاخ مرمر:

کاخ مرمر هدیه بزرگ شاهنشاه آریامهر به ملت فرهنگ پرور ایران است. در خردادماه سال ۲۵۲۹ شاهنشاهی شاهنشاه آریامهر هدیه نفیس و گرانبهائی به ملت ایران ارزانی داشتند و آن هدیه کاخ مرمر بود که از نوادر معماری قرن بیستم است. این نماتلفیقی است از عناصر گوناگون هنر سنتی ایران که در حد کمال بوجود آمده است. اراده بانی آن کاخ، اعلیحضرت رضاشاه کبیر آن بود که کاخ مرمر آمیزه‌ای از سبک معماری شرقی و غربی و در حقیقت مظهری از گذشته گهر بار فرهنگ ایران زمین در ترکیب با عناصر تازه باشد. شاهنشاه آریامهر با اعطای کاخ مرمر به ملت خود و اختصاص دادن آن به موزه سلسله پهلوی به یکی از اندیشه‌های پدر تاجدار خویش جامه‌ی عمل پوشانیدند. بطوریکه اعلیحضرت رضاشاه کبیر در عصر شاهنشاهی خود به یکی از مقامات مملکتی اظهار فرموده بودند: «اگر می‌خواهید از اقدامات و خدماتی که برای میهنم به انجام رسانده‌ام تجلیل کنید این کار را پس از مرگم بکنید».

شاهنشاه آریامهر میفرمایند :

«مقرر میداریم که آثار ذوقی و هنری و همچنین شواهد تحولات و ترقیات کشورم در نیم قرن اخیر که نتیجه‌ی وطن‌خواهی پدر بزرگوار ما و خود ماست جمع‌آوری گردد و در معرض مشاهده‌ی عموم قرار گیرد تا بازدیدکنندگان را آگاهی و معرفت افزاید و محققان تاریخ شاهنشاهی را اعم از ابناء ملت ارجمند ایران یا اهل تتبع و تحقق از ملل سایر کشورهای جهان به‌گونه‌ی اسنادی موجود محفوظ و باگوییائی تمام‌در دسترس بررسی و تحقیق و استنتاج باشد...» بدین ترتیب است که موزه سلسله پهلوی پدید می‌آید: در این موزه شواهدی از زندگانی دو شاهنشاه بزرگ پهلوی فراهم آمده است تا بیننده را در یک نظر با وقایع شکوهمند دوران پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی آشنا سازد و مخصوصاً نسل جوان را به مطالعه تاریخ دقیق‌تر این دوران فرخنده ترغیب و تشویق کند.

در تالار ورودی موزه ، تندیس‌های نیم تنه دو شاهنشاه اعلیحضرت رضاشاه کبیر و اعلیحضرت همایون محمدرضا شاه پهلوی شاهنشاه آریامهر و نقشه زرین ایران بعنوان نشانی از پیوند استوار سلسله پهلوی با ایران زمین ارائه شده‌اند .

در طبقه دوم این موزه تالار ناهارخوری و سه اطاق مجاور آن به وضع اولیه حفظ شده‌اند تالار بارعام کاخ مرمر که تالار آینه خوانده می‌شود ، مکانی است که در آن اعلیحضرت رضاشاه کبیر و نیز شاهنشاه آریامهر مقامات داخلی و خارجی را بحضور می‌پذیرفتند . صدائی که در این تالار پخش می‌شود، دوران پهلوی را در ذهن بیننده زنده می‌سازد .

خوابگاه رضاشاه کبیر به همان صورت که وی آنرا ترک کرد نگهداشته شده است . این اطاق ساده و بی‌آلایش با تشک ساده حصیری

که زیر انداز شاهنشاه ایران را تشکیل میداد نشانه‌ای است از سادگی روح سربازی که فقط در اندیشه انجام وظایف بزرگ خود در برابر وطن بود.

اطلاق مطالعه‌ی رضاشاه کبیر از لحاظ غتای تزئین در دنیا بی‌همتاست و منظری از سطح والای کارسنتی صنعتگران ایرانی را در برابر چشم بازدید کننده می‌گسترده.

چهار پرده بزرگ نقاشی، لحظات برجسته‌ی دوران سلطنت خاندان پهلوی را توصیف میکند:

تاجگذاری اعلیحضرت رضاشاه کبیر - تبعید وی از میهن عزیز در طی جنگ دوم جهانی - سوگند اعلیحضرت همایون محمد رضا شاه پهلوی به هنگام جلوس براریکه‌ی سلطنت - اعلام انقلاب سفید به ملت ایران.

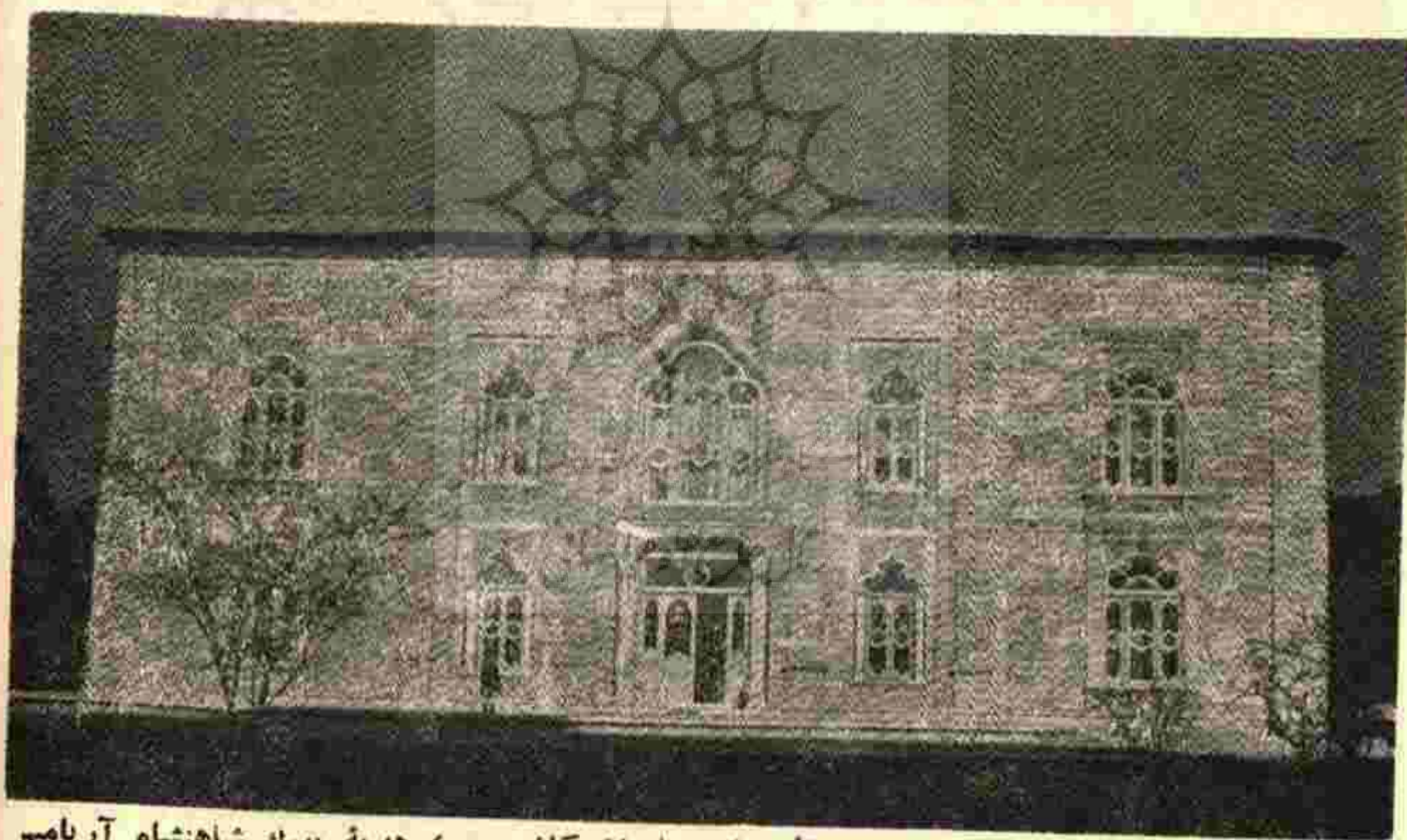
هفده اصل انقلاب شاه و ملت در قلزی منعکس گشته‌اند و شاهی از بزرگترین مواهب دوران شاهنشاهی سلسله پهلوی هستند. برنامه سمعی و بصری و فیلم‌هایی مخصوص، به منظور ارائه دستاوردهای ایران در دوره شاهنشاهی سلسله پهلوی تهیه شده است. باغ کاخ مرمر بسان پردیس آرایش یافته است. در این باغ به کمک پخش صوت از میان بعضی درختها، میتوان به خاطرات برخی معاصران رضاشاه کبیر گوش فراداد.

کاخ مرمر گواهی است بر عصر عظمت و شوکت ایران و نیز گواهی است بر عشق عظیم شاهنشاهان پهلوی به میهن.

گشایش موزه سلسله پهلوی (موزه کاخ مرمر)

در ساعت ۱۰ بامداد روز هشتم آبان ماه سال جاری (۲۵۳۵ شاهنشاهی) شاهنشاه آریامهر و علیاحضرت شهبانوی ایران موزه سلسله پهلوی را در محل کاخ مرمر افتتاح فرمودند. به هنگام ورود

اعلیحضرتین به محل موزه دختران خردسال سازمان باله‌ی ایران باحرکات دلنشین خود دسته‌گلهائی تقدیم کردند و سپس دکتر نیک‌پی شهردار پایتخت خیرمقدم عرض کرد و گزارشی معروض داشت . « فرمان تاریخی شاهنشاه آریامهر در باره ایجاد مرکز اسناد، مدارك و شواهد خدمات دودمان پهلوی در کاخ مرمر بمنظور افزایش آگاهی محققان تاریخ شاهنشاهی و اهل تتبع ابناء ملت ایران و سایر ایران شناسان خدمت ارزنده دیگری است به مردم ایران و جهان .

موزه سلسله پهلوی (موزه کاخ مرمر) هدیه بزرگ شاهنشاه آریامهر به ملت ایران است که روز هشتم آبانماه سال ۲۵۴۵ شاهنشاهی افتتاح گردید .

این کاخ پرشکوه که یکی از مظاهر عشق و علاقه رضا شاه کبیر به ایران و ایرانی است و شاهنشاه آریامهر سالها کشتی طوفان زده ایران را در اقیانوس متلاطم سیاست جهان از این جایگاه و الابسوی ساحل آرامش، نور و امید رهبری فرمودند در عین حال پرشکوه است از آن جهت که بار دیگر ایرانیان شاهدوست و سرفراز در این درگاه

سند عشق و علاقه خود را بوجود گراتبهای شاهنشاه آریامهر باخون خود مهر کردند .

وزارت فرهنگ و هنر بادرك عظمت افتخار و مسئولیتی که بامر شاهنشاه در پائیز سال ۲۵۳۲ بمعهده گرفت کوشید که این موزه در ماه خجسته آبان و در سال بزرگداشت پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی در پیشگاه مبارک شاهانه گشایش یابد ، بدین منظور در حالیکه باستحکام بنا توجه خاص معطوف داشت در رفع معایبی نیز که بر اثر گذشت زمان بوجود آمده بود کوشید . کار تنظیم و آرایش موزه را به سازمان «آرت سنتروم» و مدیریت هنری پروفیسور فریج که طرحهای گذشته اش مورد عنایت شاهانه قرار گرفته بود واگذار کرد .

در این موزه سرسرای طبقه اول ، اطاق خواب ، دفتر ، تالار آئینه ، و تالار نهارخوری بصورت اصلی حفظ شده است . پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی به پنج دوران و به ترتیب زیر تقسیم شده است .

آغاز سلطنت - شاهنشاهی رضاشاه کبیر - ایران در جنگ دوم - انقلاب شاه و ملت در راه تمدن بزرگ ، که هر دوران در یکی از تالارهای مخصوص بنمایش گذارده شده است ، در دو تالار بنامهای دوران شکوه و تمدن بزرگ فیلمهای مربوط عرضه میشود و در تالار فرمانها ، فرمانهای مربوط به انقلاب بترتیب خاص با سنگ مرمر و برنز عرضه گردیده است .

اینک مفتخر است بشرفعرض برساند که جز درباره تکمیل مرکز اسناد و مدارک شاهنشاهی پهلوی استفاده از پیشرفته ترین وسائل علمی که اهمیت و ارزش فوق العاده آن ایجاد طرح جداگانه ای را ایجاب مینماید کار تهیه این مرکز پراج فرهنگی پایان گرفته است .

از پیشگاه مبارک استدعا دارد باتشريف فرمائی به موزه
سلسله پهلوی اجازه گشایش آنرا صادر فرمایند . «

۱۰- موزه تبر :

در سال ۲۴۹۳ شاهنشاهی اعلیحضرت رضاشاه کبیر دستور
فرمودند که سالی برای نگهداری تمبرهای منتشره در اداره کل
پست تشکیل گردد و اداره پست هم سالن بزرگی را در طبقه دوم
ساختمان اداره کل پست تهران که مشرف به خیابان سپه بود برای
موزه تبر در نظر گرفت . تمبرهای این سالن در سالهای بعد به يك
سالن بزرگ دیگری در همان ساختمان واقع در باغ ملی روبروی
عمارت شهربانی کل کشور منتقل گردید .

نمای منظره عمومی ساختمان
زیبای اداره کل پست تهران
که موزه تبر در یکی از
تالارهای بزرگ این ساختمان
وجود آمده است .

در سال ۲۵۱۸ شاهنشاهی هیئت دولت طی تصویبنامه‌ای
دستور داد که نمونه تمبرهای منتشره را کلاً در موزه تبر نگهداری
کنند . در این موزه مقدار زیادی تمبر از سری تمبرهای یادگاری
و تمبرهای پستی وجود دارد که امید می‌رود در آینده نزدیکی این
موزه افتتاح گردد و علاقمندان بتوانند برای دیدن تمبرهای
گوناگون به این موزه بروند .

۱۱- موزه اسلحه دانشکده افسری :

موزه دانشکده افسری که در سال ۲۴۸۲ شاهنشاهی (۱۳۰۲ خ) بدستور اعلیحضرت رضاشاه کبیر تشکیل گردید . در این موزه انواع اسلحه های دوران قاجاریه و صفویه و عصر پهلوی قرار دارد .

۱۲- موزه دانشکده کشاورزی :

این موزه هم بفرمان اعلیحضرت رضاشاه کبیر در سال ۲۴۸۷ شاهنشاهی (۱۳۰۷ خ) بنیاد نهاده شد .

۱۳- موزه جنائی شهربانی :

موزه جنائی شهربانی در سال های اخیر در عهد اعلیحضرت شاهنشاه آریامهر بنیان نهاده شده است .

۱۴- موزه سکه بانك سپه :

موزه سکه بانك سپه در سال ۲۵۲۰ شاهنشاهی بر اثر توجه خاص شاهنشاه آریامهر و علاقه وافر معظم له به حفظ آثار و موارد تاریخی و فرهنگی کشور بوجود آمد . به هنگامیکه شادروان تیمسار سپهبد آق اولی ریاست هیئت مدیره بانك سپه را عهده دار بود با کوشش خستگی ناپذیر آن مرحوم ساختمان موزه سکه بانك سپه هم در جوار ساختمان مرکزی بانك سپه (میدان سپه) و ضمیمه آن ساخته شد . موزه سکه بانك سپه در مدت کوتاهی توانست مجموعه بسیار نفیس و کاملی از سکه های مختلف شاهان و امرای گذشته در تمام دورانهای تاریخی را فراهم آورد و نیز تعدادی از سکه های قدیمی خارجی را جمع آوری کند . آنچه که توجه هر بیننده علاقمند به موزه را جلب میکند نمایش بسیار منظم سکه ها با نام شاه یا امیری که سکه به او تعلق داشته میباشد . موزه سکه بانك سپه که در حدود ۱۳ هزار سکه دارد از نظر کیفیت و تکمیل

ادواری نیز بهترین مجموعه سکه کشور ما است. این مجموعه نفیس که از نظر تاریخی تمام ادوار تاریخی و اسلامی را بی‌کم و کاست در بردارد با کوشش وافر و مدیریت صحیح دانشمند محترم خانم دکتر ملکزاده بیانی فراهم آمده است.

۱۵- موزه ملی ملک (وقف آستان قدس رضوی) :

موزه ملی ملک بکوشش شادروان حاج حسین آقا ملک در منزل پدری او (شادروان حاج مهدی ملک) واقع در بازار کتابفروشیهای تهران بوجود آمد. ساختمان این موزه متعلق به ۱۱۰ سال پیش است که به سبک و شیوه بناهای دوره قاجاریه (اندرونی و بیرونی) بطرز زیبایی ساخته شده و سالنهای آن دارای گچبریهای قشنگی است که حاکی از استادی هنرمندان آن زمان است. شادروان حاج حسین آقا ملک از تجار معتبر و سرشناس و علاقمندان آثار قدیمی بود که در خلال عمر درازش (که بیش از ۱۱۰ سال بوده) توانست اشیاء این موزه را از طریق خریداری جمع‌آوری نماید و آنرا یکجا وقف آستان قدس رضوی کند.

موزه بسیار غنی و زیبای ملک که بیش از ۴۰۰۰ قلم شیئی زیبای عتیقه دارد از چهار سالن بزرگ تشکیل گردیده است. در سالن شماره ۱ کلیه سکه‌های طلا از عهد هخامنشی تا دوران شاهنشاهی پهلوی که متجاوز از یکهزار سکه طلا میباشد بانضمام مدالهای طلا در میان جعبه آئینه‌های زیبا نگهداری میشود.

در سالن شماره ۲ متجاوز از ۸۰ قلمدان زیبا از عهد صفویه و زندیه و قاجاریه که در ۶ قفسه بنمایش درآمده است وجود دارد. در سالن شماره ۳ در حدود ۳۰۰۰ سکه نقره و برنز و مس از کلیه دورانهای تاریخی و اسلامی ایران و قبالة ازدواج میرزا تقی خان امیرکبیر با خانم عزت‌الدوله (خواهر ناصرالدینشاه) و چند تابلو

نقاشی زیبا از کمال الملك (منجمله تابلو معروف قربانی کردن حضرت اسماعیل (ع) توسط حضرت ابراهیم ع) و چندین تابلو نقاشی زیبای دیگر از نقاشی‌های نقاشان بزرگ دنیا بمعرض نمایش گذاشته شده است. در سالن شماره ۴ که در طبقه دوم موزه ملك میباشد کلیه مدالهای ایرانی مربوط به نیروهای سه گانه ارتش شاهنشاهی و قیچی‌های مربوط به قلمدان و اسطرلابهای مختلف در ۱۶ قفسه و متجاوز از ۷۰ فرمان و مینیاتور از دوره صفویه و زندیه و قاجاریه و چندین اثر زیبا از خطاطان بزرگ ایران و چهار قطعه خط ثلث از سوره الرحمان کلام الله مجید اثر بایسنقر میرزای تیموری نگهداری میشود.

موزه ملی زیبای ملك از نظر فراوانی و تنوع سکه (بویره سکه‌های طلا) و قلمدان و فرامین و خط و نقاشیهای زیبا بسیار غنی و در نوع خود بینظر است.

۱۶- موزه ششم بهمن «موزه انقلاب»

در پیشگاه شاهنشاه آریامهر و علیاحضرت شهباتو پیش از ظهر روز یکشنبه ۱۷ بهمن ماه ۱۳۲۵ شاهنشاهی موزه ششم بهمن در محل شهیاد آریامهر گشایش یافت. اعلیحضرتین ساعت ۱۰ بامداد به محوطه شهیاد آریامهر تشریف فرما شدند و مورد استقبال رؤسای مجلسین، رئیس هیأت مدیره و مدیرعامل شرکت ملی نفت، دبیرکل حزب رستاخیز ملت ایران، وزیر فرهنگ و هنر، شهردار پایتخت و سرپرست مجموعه شهیاد آریامهر قرار گرفتند.

قبل از گشایش موزه، اعلیحضرتین از تابلوهای مخصوص تزئین در مدخل موزه بازدید فرمودند و برنامه‌هایی را که توسط تلویزیونهای مدار بسته، اطلاعات بصری مربوط به پیشرفت‌های دهه انقلاب عرضه میداشت مشاهده فرمودند.

گزارش وزیر فرهنگ و هنر :

آنگاه اعلیحضرتین به سالن سمعی و بصری این موزه تشریف فرما شدند و وزیر فرهنگ و هنر طی گزارشی معروض داشت:

«تشریف فرمائی شاهنشاه آریامهر و شهبانوی ایران برای گشایش این پایگاه والای فرهنگی که نگارخانه و نقش پرداز آرمانهای بلند رهبر گرانقدر ملت ایران در دوران انقلاب شاه و ملت است مایه سربلندی و مباحات خدمتگزاران فرهنگ و هنر است .

از آنجا که انقلاب شاه و ملت به سبب دگونی بنیادی و همه جانبه‌ای که در حیات اجتماعی و فرهنگی مردم ایران به وجود آورده است در تاریخ پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی مقامی بی‌همتا و یگانه دارد. نظر به آنکه آگاهی از آنچه که در دوران انقلاب تا امروز گذشته است برای افراد ملت ایران خاصه جوانان و آیندگان بمنظور ایجاد حس اعتماد به نفس بیشتر سخت ضروری و آموزنده است و چون بنای سرفراز شهیاد آریامهر که یادآور جشنهای پرشکوه دو هزار و پانصد سال شاهنشاهی ایران است گذشته افتخار امیز ایران را با دوران تمدن بزرگ پیوند می‌بخشد اندیشه ایجاد پایگاه فرهنگی ویژه‌ای که جلوه‌گر افکار بلند شاهنشاه آریامهر در دوران خجسته انقلاب شاه و ملت باشد در کنار بنای شهیاد آریامهر به شرف عرض همایونی رسید و به فرمان ملوکانه جامه عمل پوشید .

در راه تحقق این اندیشه نظر به اهمیت هماهنگی بنای جدید با بنای شهیاد آریامهر مأموریت تهیه نقشه‌های بنا به مهندس امانت طراح اصلی بنای شهیاد آریامهر محول گردید. و برنامه ریزی برای عرضه فکر در درون بنا نیز برعهده

پروفسور فریچ که کارهای گذشته وی در ایران مشمول عنایات شاهانه بوده است گذارده شد.

چون آشنائی با محیطی که رهبر انقلاب ایران را در دامان خود پرورده است برای شناخت درست شخصیت و نقش رهبری معظم له لازم بود و از آنجا که تحقق انقلاب شاه و ملت بدون بهره‌گیری از ارزشهای معنوی آئین شاهنشاهی ایران که در روح و فرهنگ ایرانی ریشه‌های عمیقی دارد امکان پذیر نبود، در برنامه‌ای که هم‌اکنون بشرفعرض می‌رسد نخست به شرح تاریخچه شاهنشاهی ایران از آغاز تا عصر پهلوی و به ویژه شرح مختصر تاریخ دودمان سرفراز پهلوی تا آغاز انقلاب پرداخته شد تا حماسه پرشکوه و تاریخ مستند این دوران حساس و سرنوشت‌ساز چنانکه درخور است روشن و بلیغ و گویا باشد.

به پیشگاه مبارک معروض می‌دارد هماهنگ با فعالیت این مرکز کتابخانه و مرکز اسناد دوران انقلاب نیز اسناد گویای پیروزی‌های ملت ایران تحت رهبری‌های شاهنشاه آریامهرگردآوری و نگاهداری می‌کند تا تدوین تاریخ این دوران فرخنده برای آیندگان بپراحتی میسر باشد.»

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مرکز اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

فیلمی از تاریخ شاهنشاهی ایران

پس از گزارش وزیر فرهنگ و هنر برنامه جالبی توأم با فیلم که روی چهار پرده بزرگ و دوازده ستون متحرک و آویزان تصاویر آن منعکس میشد از نظر اعلیحضرتین گذشت، پایان آن فیلم مربوط به پیشرفت‌های دهه انقلاب بود که شاهنشاه و شهبانوی ایران با دقت از آن دیدن فرمودند. آنگاه اعلیحضرتین به سالن بزرگی که در آن ویتترین‌های نمایانگر تکنولوژی جدید و پیشرفت صنعت فرهنگ و هنر و کشاورزی ایران است تشریف فرما شدند و قسمت‌های مختلف آنرا مورد بازدید قرار دادند.

اعلیحضرتین پس از بازدید از کتابخانه دفتر یادبود موزه را توشیح فرمودند و مهندسین و کسانی را که به مدت دو سال در ساختمان این موزه سهمی داشتند مورد تفقد قرار دادند.

سخنان شهبانو :

علیاحضرت شهبانو در پایان بازدید از موزه ششم بهمن در مورد تلفیق معماری سنتی و تکنیک جدید فرمودند: «فکر می‌کنم سبکی که مهندس امانت در معماری این موزه به کار برده‌اند خیلی جالب است.

یعنی تلفیق معماری قدیم با تکنیک جدید و امروزی معماری. علیاحضرت شهبانو اضافه کردند: معمارهای ما وظیفه سنگینی دارند که واقعاً بتوانند این تلفیق را انجام دهند، چون این تلفیق کار آسانی نیست، زیرا گذشته واقعاً پرارزش و سنگین مسئولیت زیادی بردوش معماران است و خوشبختانه معماران جوان ما در راهی پیش می‌روند که در آینده حتماً نتایج خوبی در بر خواهد داشت.»

۱۷- موزه شیشه :

موزه شیشه که بفرمان علیاحضرت شهبانو در آینده نزدیک در خانه شادروان قوام السلطنه (خیابان قوام السلطنه) تأسیس خواهد شد. در این موزه سعی شده است که شیشه‌های کلیه دورانهای تاریخی و اسلامی ایران را به معرض نمایش بگذارند.

در ۵۰ سال شاهنشاهی پهلوی در میان افراد تحصیل کرده ایرانی علاقه زیادی به جمع‌آوری آثار عتیقه و داشتن مجموعه‌های نفیس پیدا شده است و چند مجموعه خصوصی (موزه خصوصی) در تهران بوجود آمده که بحث درباره آنها را بوقت دیگری موکول

می‌کند و فقط بذکر نام چند مجموعه خصوصاً اکتفا می‌نماید که عبارتند از :

موزه خصوصاً محسن مقدم - موزه خصوصاً مهندس فروغی
موزه خصوصاً مهندس عباس مزدا - موزه خصوصاً مهندس
صادق .

موزه‌های شهرستانها :

۱- موزه تخت جمشید :

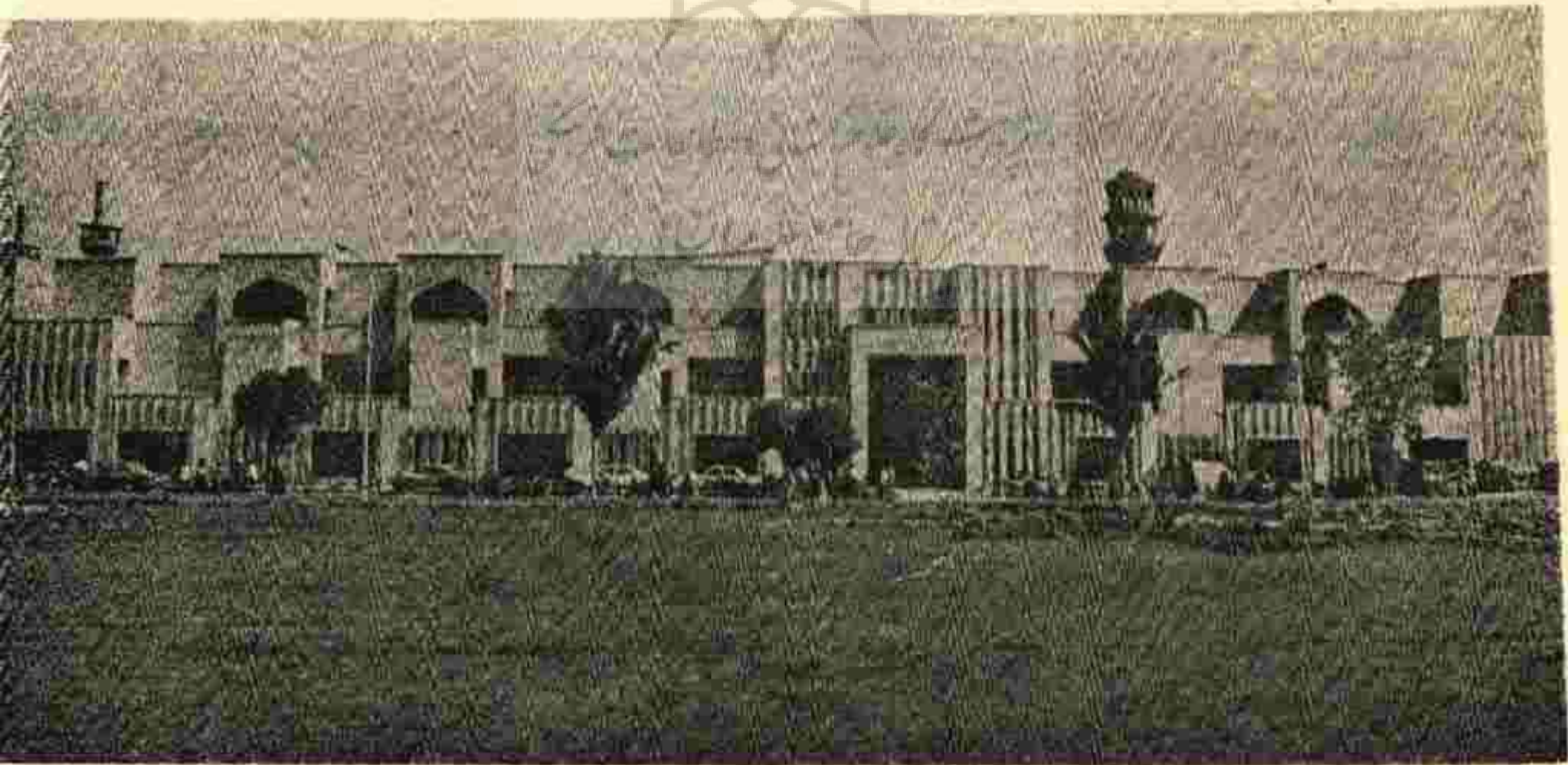
موزه تخت جمشید در زمان اعلیحضرت رضاشاه کبیر در سال ۲۴۹۰ شاهنشاهی (۱۳۱۰ خ) در بخشی از کاخ خزانه تخت جمشید تشکیل گردید و هیئت حفاری تخت جمشید نمونه‌هایی از آثار مکشوفه از آن محل را در این موزه نگهداری کردند . این موزه آثار زیادی از اشیاء هخامنشی مکشوفه در تخت جمشید و ویرانه‌های استخر و برخی نقاط باستانی دیگر جلگه مرودشت را دربردارد .

۲- موزه آستان قدس رضوی (مشهد) :

این موزه در سال ۲۴۹۴ شاهنشاهی (۱۳۱۴ خ) در دوران اعلیحضرت رضاشاه کبیر گشایش یافت . پیش از تشکیل این موزه اشیاء نفیسی در خزانه آستان قدس در صندوقهای متعدد نگهداری می‌شد اغلب اشیاء این موزه اهدائی است و عموماً بسیار نفیس است . ارزش واقعی آثار این موزه به سبب نقاست و انحصاری بودن اشیاء آن است . در این موزه نفیس‌ترین قالی و قالیچه‌های دوره صفویه همراه آثار باستانی دیگر به نمایش درآمده است . اخیراً برای زیباتر نشان دادن حرم مطهر حضرت رضا (ع) بناها و مغازه‌های اطراف صحن را خراب کرده و بناهای زیباتری با اسلوب

نمای ساختمان موزه آستان قدس رضوی مشهد که در سال ۱۳۹۴
شاهنشاهی (۱۳۱۴ خورشیدی) بدست مبارک انلیحضرت رضا شاه کبیر
سرسلطه دودمان پهلوی گشایش یافت .

موزه و کتابخانه آستان قدس رضوی که اخیراً تعمیر و تجدید بنا شده است .

جدید شهرسازی بجای آنها ساختند و در این تغییرات و تعمیرات
اساسی در بنای کتابخانه و موزه قدس رضوی هم تغییراتی داده شد
که عکس آخرین تغییرات را در اینجا چاپ میکنیم .

۳- موزه آستانه قم :

موزه آستانه قم در ۲۱ آبانماه سال ۲۴۹۴ شاهنشاهی (۱۳۱۴خ) افتتاح گردید . این موزه دارای دو تالار بزرگ در مجاورت حرم مطهر است . مهمترین آثار این موزه هم بیشترقالی و قالیچه وزریمهای دوره صفویه است که همراه آثار نقیص دیگر این موزه به نمایش درآمده است .

۴- موزه پارس :

موزه پارس در سال ۲۴۹۵ شاهنشاهی (۱۳۱۵خ) در عمارت زیبائی درشهر شیراز که به عمارت کلاه فرنگی معروف است و

موزه پارس در شیراز که در سال ۲۴۹۵ شاهنشاهی تأسیس شده است .

محل اصلی آرامگاه کریمخان شهریار زاهد میباشد تأسیس شد . بنای آن موزه هشت گوشه است که در وسط باغ بزرگی که به باغ «نظر» مشهور بوده است قرار دارد . بنای نامبرده شامل چهارشاه

نشین و محوطه مرکزی و چهار اطاق در چهار گوش آنست . در هر شاه نشین ۴ قفسه جهت نمایش آثار باستانی و تاریخی گذاشته اند . تعداد اشیاء این موزه در حدود ۱۰۶۴ قطعه است و قرآنهاى نفیس آن که ۳۰ جلد میباشد از بهترین اشیاء این موزه بشمار میرود . اخیراً اشیاء را از بنای کلاه فرنگی برچیده و در نظر دارند محل مناسب دیگری را برای موزه پارس آماده نمایند و بنای مورد ذکر را به حال اصلی خود که آرامگاه کریم خان شهریار زند بوده است محفوظ و بصورت اصلی نگاهداری می کنند .

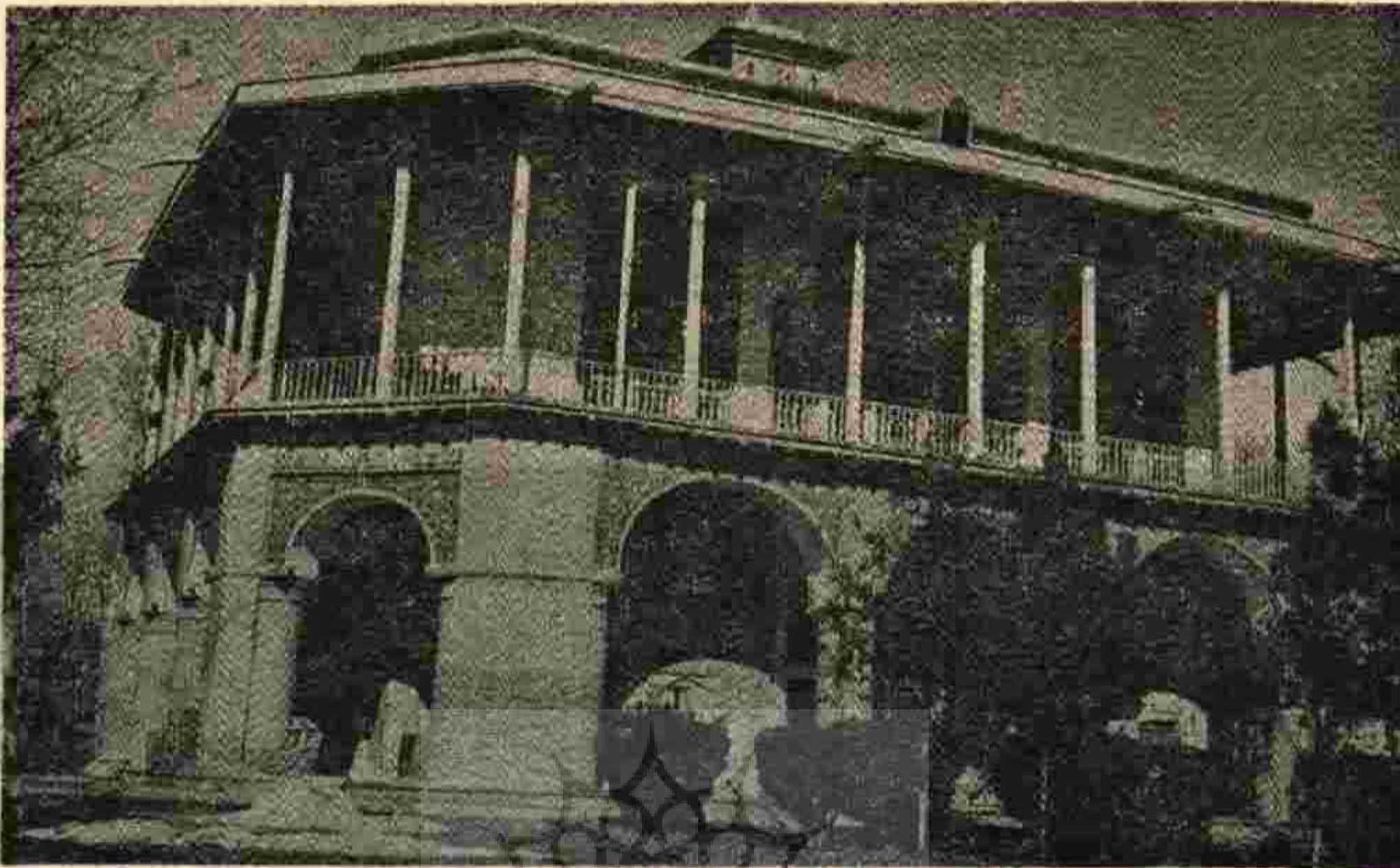
۵- موزه چهل ستون اصفهان :

این موزه که در تالار کاخ چهل ستون قرار دارد در مهر ماه سال ۲۵۱۷ شاهنشاهی (۱۳۳۷ خ) بدست مبارک شاهنشاه آریامهر افتتاح شد . در این موزه تعداد ۲۸۶ قطعه اشیاء تاریخی نفیس مربوط به دوره های مختلف پیش از اسلام و بعد از اسلام ایران جمع آوری و به معرض نمایش درآمده است . سکه های مختلف از دوره هخامنشی و چندین جلد کلام اله مجید به خط کوفی مربوط به قرن چهارم هجری نیز در این موزه نگاهداری میشود .

۶- موزه قزوین :

بنای این موزه از ساختمان های دوره صفویه است و در زمان شاه طهماسب اول (۹۳۱-۹۸۴ هجری قمری) ساخته شده و بنام های « کلاه فرنگی شاه طهماسب » و « چهل ستون » معروف بوده است قسمت زیرین بنای این موزه در سال ۲۵۱۵ شاهنشاهی (۱۳۳۵ خ) در اختیار موزه قرار گرفت و باغ موزه را سه سال پس از آن به موزه واگذار کردند .

در این موزه آثار باستانی گوناگون- تابلوهای رنگ و روغنی-

نمای خارجی بنای موزه قزوین که ساختمان اصلی آن مربوط به دوره صفویه بوده و در سال ۱۳۱۵ شاهنشاهی افتتاح گردیده است. (عکس از مرکز اسناد اداره کل موزه‌ها)

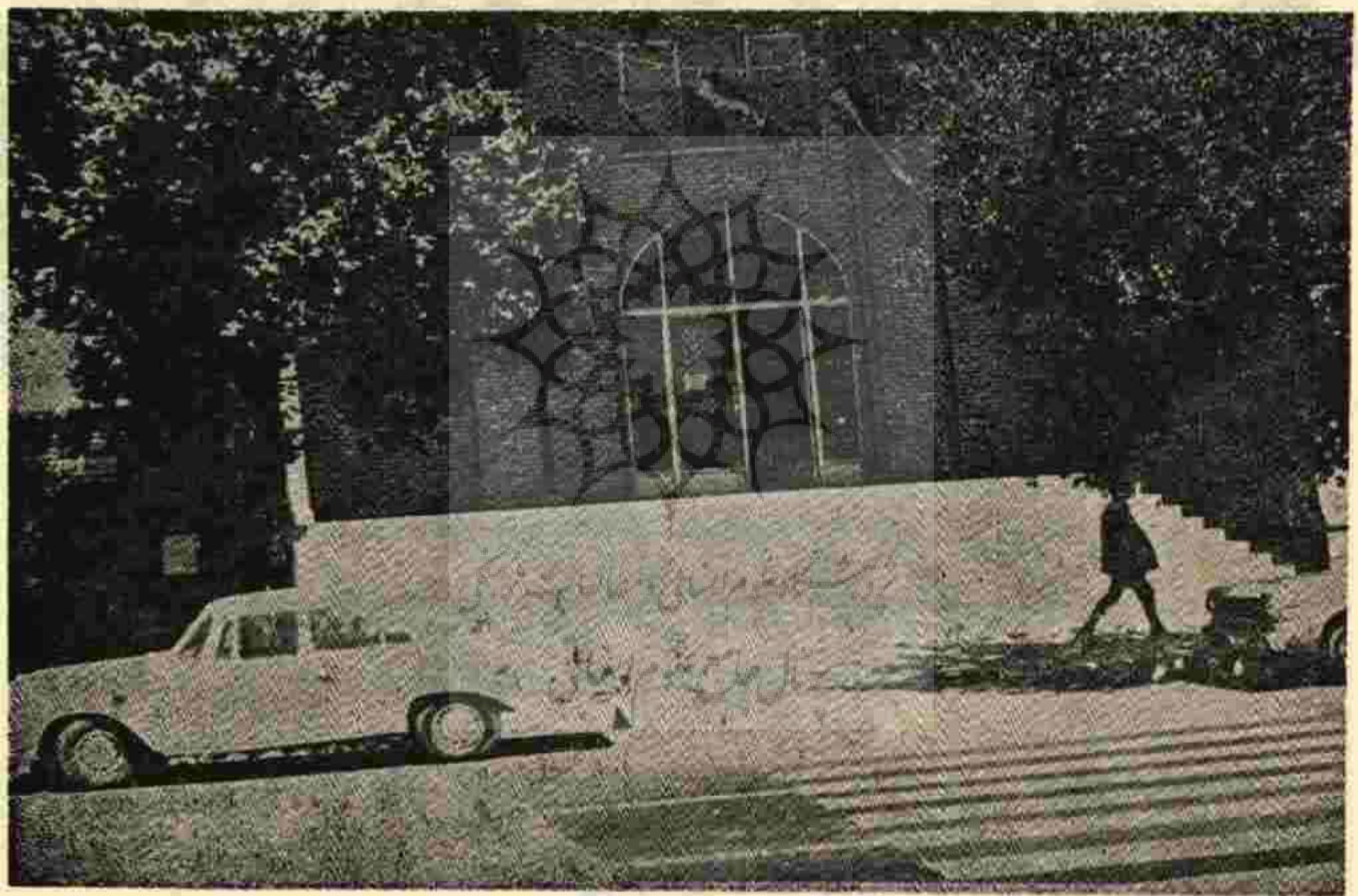
میتیا تور - خط - خاتم - زری - گلیم و مجموعه‌ای از سکه‌های اسلامی که در قزوین ضرب شده است نگهداری می‌گردد.

۷- موزه آذربایجان شرقی (تبریز) جامع علوم انسانی

در سال ۱۳۱۵ شاهنشاهی (۱۳۳۵ خ) اداره کل باستانشناسی نمایشگاهی در تالار فوقانی کتابخانه ملی تبریز دایر کرد که در آن نمایشگاه ۲۰۰ قطعه از اشیاء را به معرض نمایش گذاشته بودند. این نمایشگاه آثار باستانی نخستین گام برای ایجاد موزه کنونی آذربایجان گردید.

در سال ۱۳۱۷ شاهنشاهی (۱۳۳۷ خ) اولین کلنگ بنای موزه آذربایجان در تبریز بدست مبارك شاهنشاه آریامهر به زمین زده شد

و چهار سال پس از آن رسماً بدست مبارك شاهنشاه آریامهر گشایش یافت. در طبقه اول این موزه ۱۰۹۵ قطعه از اشیاء باستانی مربوط به قسمتهای مختلف ایران در دوره‌های مختلف به معرض نمایش گذاشته شده و در طبقه دوم عکسهائی از مشروطیت و نقشه‌هائی مربوط به انقلاب بزرگ تاریخی ایران قرار دارد.

سردرودی موزه آذربایجان شرقی (تبریز) که در سال ۲۵۲۱ شاهنشاهی رسماً افتتاح شد. (عکس از مرکز اسناد اداره کل موزه‌ها).

۹- موزه محیط شناسی (بندرعباس) :

این موزه در اواخر سال ۲۵۱۸ شاهنشاهی تاسیس گردید و اشیاء موزه فعلاً در یکی از تالارهای اداره سمعی و بصری بندرعباس به معرض نمایش گذارده شده است.

۱۰- موزه آبادان :

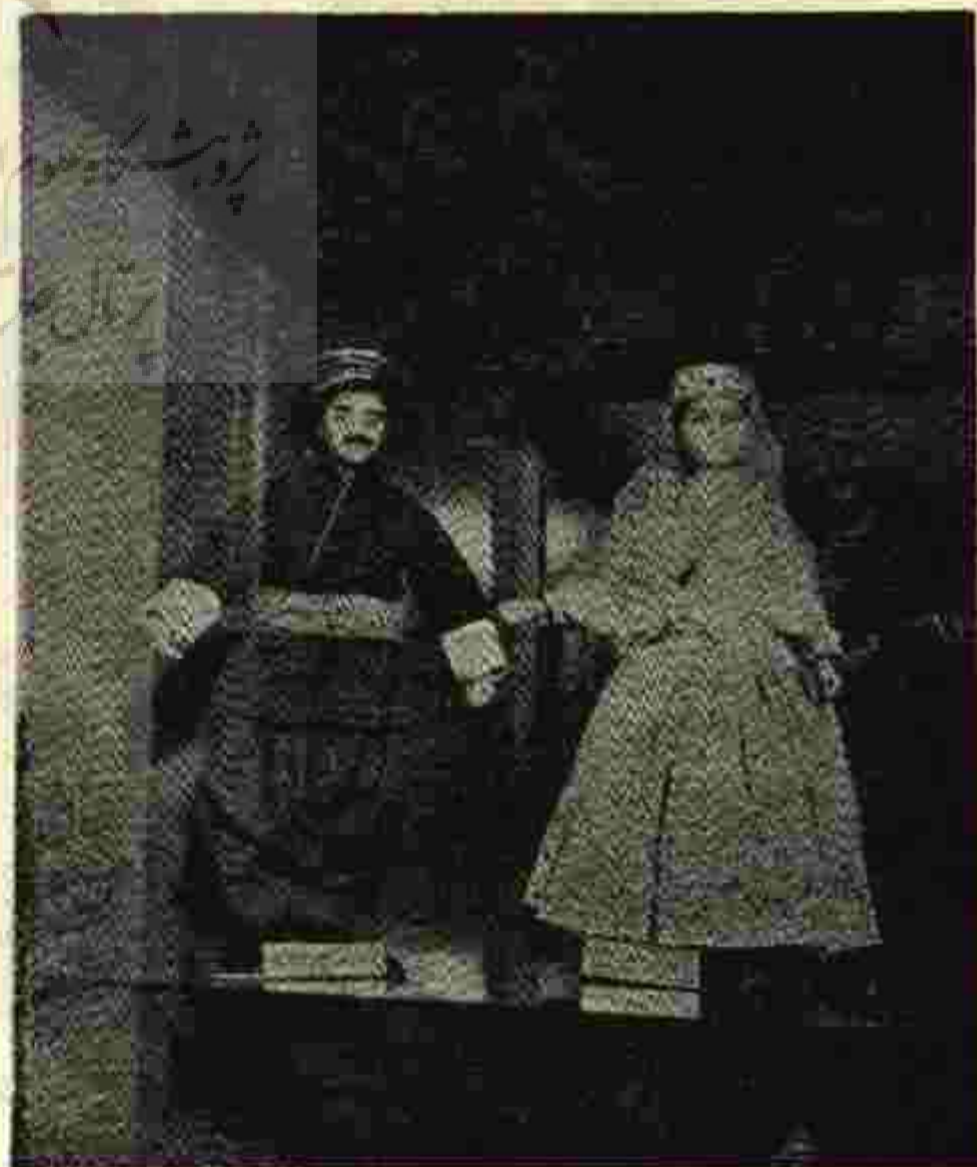
موزه آبادان، از موزه‌های زیبای وزارت فرهنگ و هنر است که در سال ۲۵۲۰ شاهنشاهی (۱۳۴۰ خ) تاسیس شده است. زمین این موزه توسط شرکت ملی نفت ایران اهداء و بتای آن نیز بخرج شرکت ملی و شرکتهای عامل نفت ساخته شده است.

این موزه دارای سه تالار برای نمایش اشیاء و يك كتابخانه و يك تالار بزرگ جهت نمایشگاههای موقت میباشد. در موزه آبادان آثاری مربوط به باستان‌شناسی، مردم‌شناسی، هنرهای ملی و هنرهای تزئینی نگهداری میشود و رویهمرفته ۵۰۰ قطعه از اشیاء با ارزش کشور در این موزه موجود است.

سردر ورودی موزه زیبای آبادان

نمونه‌ای از عروسکی که با لباس محلی در جعبه آئینه‌های موزه آبادان دیده میشود. این عروسکی در کارگاههای مجسمه سازی و خیاطی موزه مردم‌شناسی در تهران ساخته و به موزه‌های کشور فرستاده میشود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
موسسه باستانشناسی

۱۱- موزه گرگان :

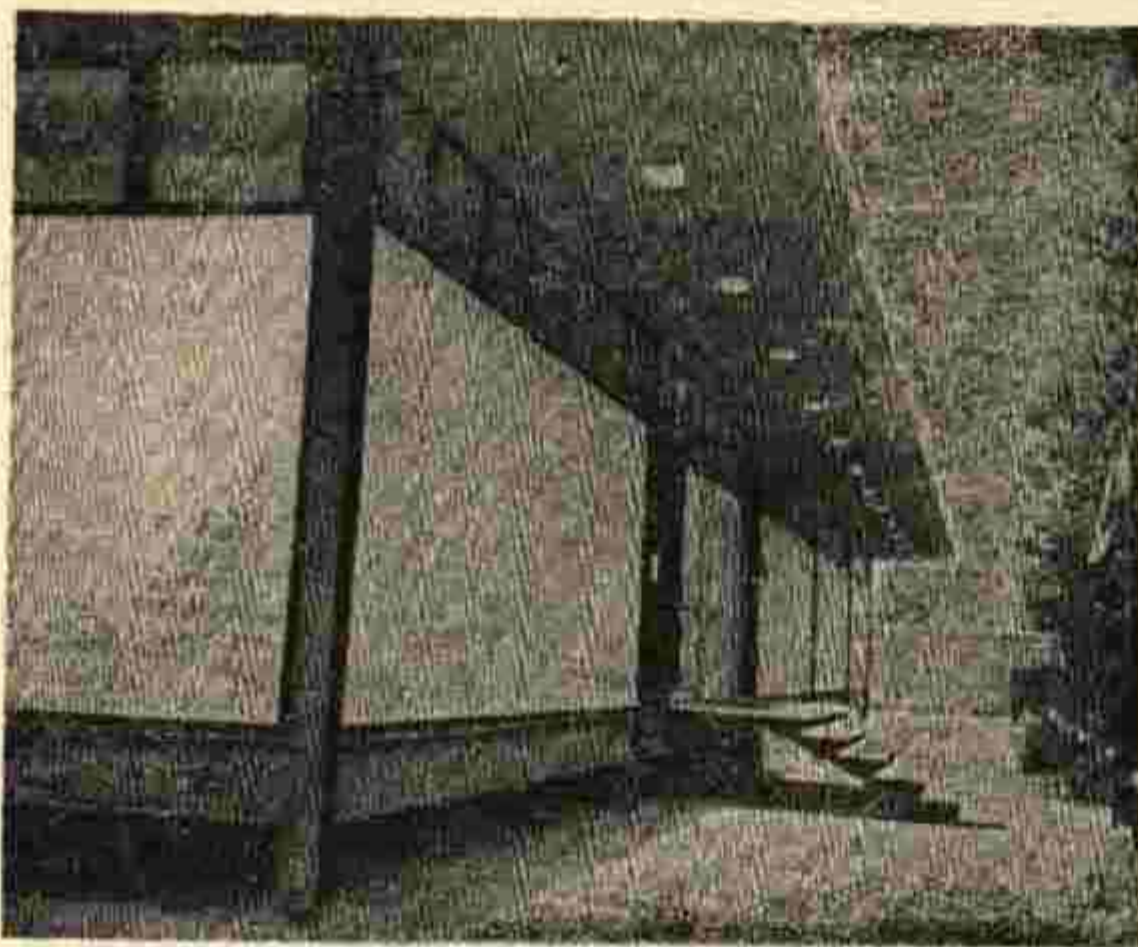
این موزه از سال ۲۵۲۱ شاهنشاهی (۱۳۴۱ خ) در یکی از تالارهای کاخ قدیم سلطنتی گرگان تشکیل گردید و شاهنشاه آریامهر در اردیبهشت ماه سال ۲۵۲۳ شاهنشاهی رسماً آن را افتتاح فرمودند. بیشتر اشیاء موزه گرگان (بجز سکه‌ها) مربوط به منطقه شمال ایران است. این موزه دارای ۱۵۲ قطعه از آثار نفیس باستانی می‌باشد.

۱۲- موزه شوش :

موزه شوش در سال ۲۵۲۵ شاهنشاهی (۱۳۴۵ خ) بوسیله علیاحضرت شهبانوی ایران افتتاح شد و از نظر تحول خط و طبقه بندی کردن خطوط باستانی و تاریخی بسیار اهمیت دارد زیرا در این موزه یک سری از خطوط به ترتیب قدمت به معرض نمایش گذارده شده است. در این موزه نمونه‌هایی از آنچه در ویرانه‌های عظیم و مهم شوش یافت شده است از دوران‌های مختلف به معرض نمایش قرار دارد. (عکس در صفحه چهارم)

۱۳- موزه رضاشاه کبیر (رضائیه) :

موزه رضاشاه کبیر رضائیه در خیابان شهرچای در سال ۲۵۲۶ شاهنشاهی (۱۳۴۶ خ) افتتاح شد. در این موزه مقدار زیادی از اشیاء باستانشناسی و مردم‌شناسی بمعرض نمایش گذارده شده است. آثاری از غرب ایران به ویژه از مفرغهای لرستان و آثاری از تپه باستانی حسنلو و تپه‌های مختلف دیگر در کنار لباسهایی از افراد و وسائل زندگی ایلات اطراف شهر رضائیه مانند ایل شکاک- ایل هرکی - ایل زرزا - ایل مامش و ایلات دیگر را به معرض نمایش گذاشته‌اند.

نمای جنوبی (در ورودی)
موزه رضا شاه کبیر رضاییه
(آذربایجان غربی) (عکس از
مرکز اسناد اداره کل موزه‌ها)

۱۴- موزه میاندوآب :

این موزه در داخل پارک شهرداری میاندوآب ساخته شده است .
این موزه دارای دو سالن بزرگ است که یک سالن جهت نمایش
اشیاء و سالن دیگر جهت کتابخانه در نظر گرفته شده است . این

سردر ورودی از جبهه جنوبی موزه شهرستان میاندوآب (عکس از مرکز اسناد اداره کل موزه‌ها)

موزه در سال ۲۵۲۷ شاهنشاهی (۱۳۴۷ خورشیدی) از طرف اداره کل موزه‌ها ساخته و تأسیس شده است. اشیاء موجود در این موزه متعلق به زمانهای مختلف دورانهای پیش از تاریخ و تاریخ و عهد اسلامی است.

۱۵- موزه خوی :

این موزه در سال ۲۵۲۷ شاهنشاهی (۱۳۴۷ خ) در شهرستان خوی تشکیل گردید. اداره کل موزه‌ها اشیاء بسیار جالبی از دورانهای مختلف ایران و نمونه‌هایی از لباسهای محلی و انواع زری و مخمل در این موزه به معرض نمایش گذاشته است.

۱۶- موزه ملی کاشان :

موزه ملی کاشان به همت انجمن ملی حفاظت آثار باستانی کاشان و نطنز که مرکب از گروهی علاقه‌مندان کاشانی و نطنزی

سر در ورودی موزه ملی کاشان (عکس از مرکز اسناد اداره کل موزه‌ها)

است با استفاده از کمکهای اعضای انجمن نامبرده و بهره‌مندی از مساعدتهای مالی شرکت ملی نفت ایران و انجمن آثار ملی و همکاریهای فنی وزارت فرهنگ و هنر ساخته شد و اشیاء آن از طرف اداره کل موزه‌ها فراهم آمد و بمعرض نمایش قرار گرفت و در هنگام آئین تاجگذاری شاهنشاه آریامهر و علیاحضرت شهبانو به اختیار وزارت فرهنگ و هنر گذارده شد و در سال ۲۵۲۹ شاهنشاهی (۱۳۴۹ خ) بوسیله جناب آقای پهلبد وزیر محترم فرهنگ و هنر گشایش یافت و حاوی اشیائی از تپه‌های سینک کاشان و اماکن باستانی مختلف دیگر و آثار گوناگون ادوار اسلامی و نمونه‌هایی از لباسهای محلی و غیره است.

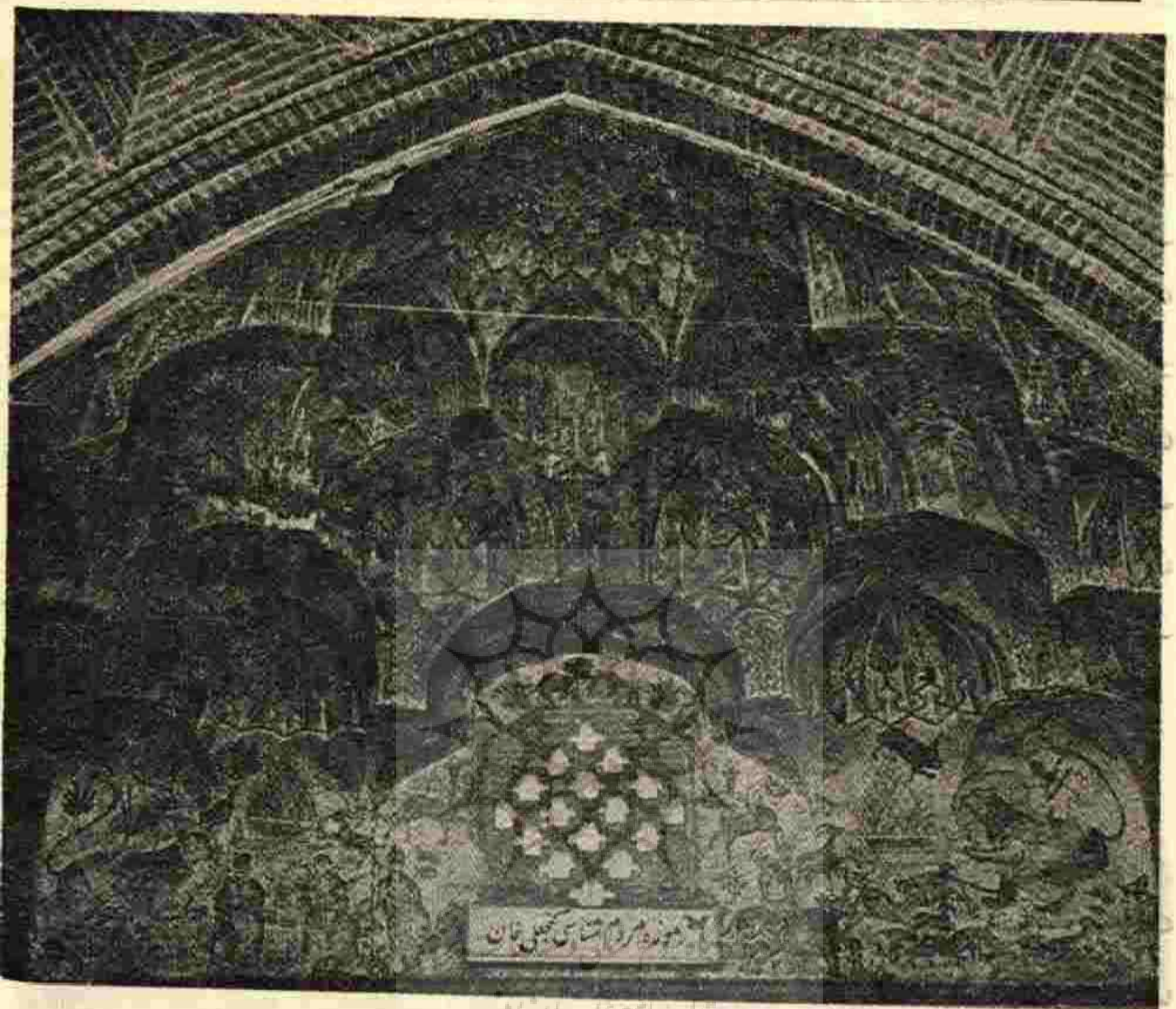
۱۷- موزه رشت :

این موزه نیز در سال ۲۵۲۹ شاهنشاهی (۱۳۴۹ خ) تشکیل شد و از آثار شمال ایران بیش از سایر نقاط در این موزه بنمایش گذاشته شده است. بخشی از این موزه اختصاص به مردم شناسی گیلان و لباسهای محلی این منطقه دارد.

۱۸- موزه حمام گنجعلی خان کرمان :

در سال ۲۵۳۰ شاهنشاهی (۱۳۵۰ خ) حمام گنجعلی خان کرمان که از آثار برجای مانده گنجعلی خان حاکم کرمان در عصر صفویه است بوسیله اداره کل موزه‌ها تبدیل به موزه مردم شناسی گردید. در این موزه از وجود مانکن و مجسمه‌های گوناگون برای نشان دادن صحنه‌های مختلف استحمام در روزگاران گذشته استفاده شده است.

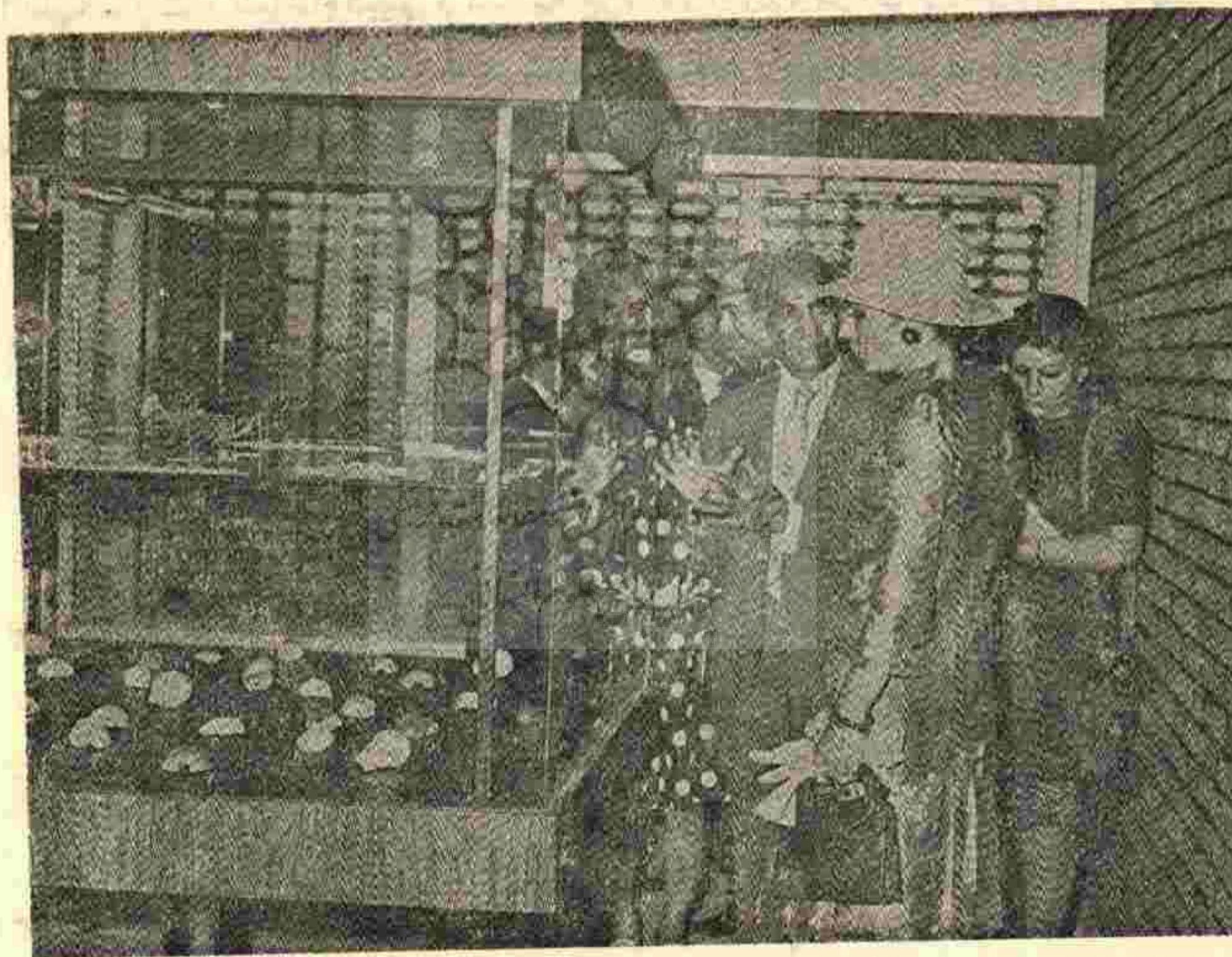
سردر ورودی موزه مردم شناسی گنجعلی خان کرمان که در سال ۲۵۴۰ شاهنشاهی افتتاح شد (عکس از مرکز اسناد اداره کل موزه‌ها)

۱۹- موزه هفت تپه :

در دومین موسم حفاری هفت تپه در سال ۲۵۲۵ شاهنشاهی (۱۳۴۵ خ) علیاحضرت شهبانوی گرامی بازدیدی از هفت تپه فرمودند و ضمن گزارشی که از طرف آقای دکتر عزت‌اله نگهبان رئیس هیئت حفاری هفت تپه به عرض رسید وجود يك موزه برای نمایش آثار باستانی مکشوفه از هفت تپه نیز عنوان گردید و شهبانوی ایران بابلند نظری دستور فرمودند که موزه‌ای در هفت تپه بنا کنند و با اجرای

او امر ایشان در سال ۲۵۳۱ شاهنشاهی (۱۳۵۱ خ) این موزه رسماً افتتاح و شروع بکار کرد.

ساختمان موزه با الهام از سبک معماری بومی و محلی ایران در منطقه خوزستان هماهنگ با وضع اقلیمی این منطقه و نیز اقتباس از سبک خاص معماری دوران عیلام مکشوفه در حفاری هفت تپه و با استفاده از طاقهای هلالی ساخته شده است. در این موزه فقط اشیاء مکشوفه از هفت تپه به نمایش درآمده است.

علیاحضرت شهبانو پس از افتتاح موزه هفت تپه از اشیاء این موزه در داخل قفسه‌ها بازدید می‌فرمایند. آقای دکتر عزت‌اله نگهبان توضیحات لازم را به عرض می‌رسانند.

۲۰- موزه آقا بابا (موزه یادبود سوم اسفند) :

در نزدیک قزوین در سال ۲۵۳۲ شاهنشاهی (۱۳۵۲ خ) با استفاده از بنای تاریخی کاروانسرای آقا بابا که محل اجتماع و اتخاذ تصمیم مربوط به کودتای سوم اسفند است موزه‌ای بنام موزه یادبود سوم اسفند ترتیب داده شد و بوسیلهٔ والاحضرت شاهپور غلامرضا پهلوی طی آئین مناسبی گشایش یافت. اشیائی که در این موزه ب معرض نمایش درآمده عبارتست از : تمثال و تصاویری از اعلیحضرت رضاشاه کبیر و نمونهٔ پوشاک افراد قزاق و نمونه‌هایی از مدالها و نشانهای اعلیحضرت رضاشاه و لوحه‌های یادبودی از سخنرانیهای ایشان و قسمتی از متن کتابهای انقلاب سفید و مأموریت برای وطنم نوشتهٔ شاهنشاه آریامهر.

۲۱- موزه سقز :

موزه سقز در سال ۲۵۳۴ شاهنشاهی (۱۳۵۴ خ) تأسیس گردید.

۲۲- موزه سنندج :

موزه سنندج در سال ۲۵۳۴ شاهنشاهی (۱۳۵۴ خ) از طرف ادارهٔ کل موزه‌ها تأسیس گردید.

۲۳- موزه زنجان :

موزه زنجان در سال ۲۵۳۴ شاهنشاهی (۱۳۵۴ خ) از طرف ادارهٔ کل موزه‌ها دایر گردید.

۲۴- موزه مردم شناسی خرم آباد :

این موزه در محل قلعه فلك الافلاك پس از تعمیر آن بنا از طرف اداره کل موزه ها و مرکز مردم شناسی ایران تاسیس گردید و در سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی همزمان با سالگرد تولد شاهنشاه آریامهر و جشن خجسته تاجگذاری و جشن های فرهنگ و هنر بوسیله جناب آقای مهرداد پهلبد افتتاح گردید. در این موزه کلیه لباسهای دوران مختلف تاریخ ایران که برای برگزاری مراسم جشنهای ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی از طرف کمیته ملی جشنها تهیه گردیده بود بر تن مجسمه های سربازان بمعرض نمایش درآمده است.

قلعه فلك الافلاك که پس از تعمیر محل موزه مردم شناسی استان لرستان (خرم آباد) شده است. لباسها و جنک افزارها و اسلحه هائی که برای آئین برگزاری دوهزار و پانصدمین سال شاهنشاهی ایران فراهم گردیده است در آنجا به معرض نمایش گذارده شده است (عکس از آقای صفری)

۲۵- موزه ژوهانسبورگ در خارج از کشور :

این موزه در خارج از ایران در اقامتگاه اعلیحضرت رضاشاه کبیر در سال ۲۵۳۴ شاهنشاهی (۱۳۵۴ خ) تاسیس گردید و در سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی همزمان با برگزاری جشنهای فرخنده پنج‌همین سال شاهنشاهی پهلوی بوسیله والاحضرت شاهدخت شمس پهلوی گشایش یافت .

موزه‌هایی که فعلاً در شرف تاسیس بوده و قریباً ساختمان آنها به پایان میرسد عبارتست از :

موزه سنگهای آرامگاه گرگان - موزه رضا شاه کبیر کرمان (در محلی موسوم به خانه هرتدی) موزه سمنان - موزه زاهدان - موزه مشهد - موزه کرمانشاه - موزه مهاباد - موزه پاسارگاد .

توضیح و یادآوری :

چندسالی است که وزارت فرهنگ و هنر تاسیس موزه‌ها را در تهران و شهرستانها و اداره آنها را به عهده اداره کل موزه‌ها محول کرده است و این اداره کل که پدیده دیگر انقلاب است وزیر نظر وزارت فرهنگ و هنر اداره میشود کوشش زیاد و دامنه‌داری در راه توسعه موزه‌ها و تاسیس هرچه بیشتر موزه در تهران و شهرستانها و پیشرفت کار هر یک از آنها مینماید، بطوریکه اداره کل موزه‌ها در مدت کوتاهی در سالهای اخیر بامدیريت صحیح و صمیمیت کامل در راه پیشبرد هدفهای ملی و میهنی موفق به تاسیس چندین موزه جدید در تهران و شهرستانها گردیده است .

از فعالیتهای بین‌المللی اداره کل موزه‌ها و کمیته ملی موزه‌های ایران تشکیل نخستین مجمع آسیائی شورای بین‌المللی موزه‌ها

جناب آقای مهرداد پهلبد وزیر فرهنگ و هنر نخستین مجمع آسیائی شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم آسیا) را در ساعت ۹ صبح روز شنبه ۲۲ آبانماه سال ۱۳۳۵ شاهنشاهی در تالار بزرگ وزارت فرهنگ و هنر گشودند .

(ایکوم آسیا) در آبانماه سال ۱۳۳۵ شاهنشاهی بود که جناب آقای مهرداد پهلبد وزیر فرهنگ و هنر این مجمع را در تالار بزرگ وزارت فرهنگ و هنر افتتاح فرمود .

۳۹- شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم) شورائی است وابسته به یونسکو که در حال حاضر ۱۸ کمیته بین‌المللی وابسته دارد. عده کشورهای که تاکنون با تشکیل کمیته ملی موزه‌ها به این شورای بین‌المللی پیوسته اند به ۷۴ کشور رسیده است . مقر ایکوم در پاریس است و همه ساله در ماه ژوئن اجلاسیه‌ای با شرکت رؤسای کمیته‌های بین‌المللی و رؤسا یا نمایندگان کشورهای عضو تشکیل میشود . طبق اساسنامه مصوبه هر سه سال یک بار مجمع عمومی ایکوم تشکیل جلسه میدهد تا نسبت به بررسی و کوششهای انجام شده و درعین حال انتخاب هیئت رئیسه و اعضای دبیرخانه اقدام گردد . ایکوم علاوه بر کمیته‌های بین‌المللی مذکور دارای یک نمایندگی آسیائی میباشد که محل اداره این نمایندگی

در کشور هندوستان (کلکته) است. در دسامبر سال ۱۹۷۵ میلادی در سمپوزیوم کلکته نماینده اعزامی کمیته ملی موزه‌های ایران تشکیل نخستین مجمع آسیائیان موزه‌داران آسیا را در ایران پیشنهاد کرد. بدنبال پذیرش این پیشنهاد و تصویب آن تشکیل این مجمع در ایران، از طرف دولت شاهنشاهی ایران کمیته ملی موزه‌های ایران بعنوان میزبان، مقدمات امر را فراهم نمود. مجمع آسیائیان موزه‌داران از تاریخ ۲۲ تا ۲۷ آبانماه سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی در تهران با شرکت متجاوز از ۲۵ نفر نماینده کشورهای آسیائی و رئیس و دبیر کل ایکوم و اعضای کمیته ملی موزه‌های ایران برگزار شد. دستور کار این مجمع بشرح زیر بود:

- ۱- بررسی توصیه‌نامه‌ها و گزارشهای عملکرد نشستها و سمپوزیومهای تشکیل شده در آسیا از سال ۱۹۷۱ تاکنون
- ۲- بررسی و تبادل نظر درباره امکانات مشکلات وجود موزه‌های آسیا (تضمین و مبادله - تربیت پرسنل - موزه‌های جام منطقه‌ای)
- ۳- بررسی برنامه‌های آینده نمایندگی آسیائی ایکوم
- ۴- وظایف هدفهای کمیته‌های ملی موزه‌ها در ارتباط با شورای بین‌المللی موزه‌ها.

این مجمع با صدور توصیه‌نامه‌ای در روز ۲۷ آبانماه سال ۲۵۳۵ به کار خود پایان داد و شرکت‌کنندگان برای بازدید از آثار و بناهای تاریخی شهرهای اصفهان، شیراز و کاشان عزیمت نمودند.

پرونده گاه‌نگار علمی و مطالعات فرهنگی

رساله جامع علوم انسانی